

SZILÁGYI ZSOLT

ALFÖLDI VONZÁSKÖRZETEK ÉS PIACKÖZPONTOK 1925-BEN I.

Módszertani megközelítések, vizsgálati keretek¹

AZ ALFÖLD KITERJEDÉSÉRŐL ALKOTOTT KÉP VÁLTOZÁSA A REFORMKORTÓL A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚIG

A tájak lehatárolása sohasem lehet végérvényes.² Nemcsak azért, mert a tájak maguk is változnak, hanem mert a különböző tudományok eltérő megoldásokat kínálnak. Ezért van az, hogy például más a történelem, a néprajz, de még a geográfián belül is a természet- és a társadalomföldrajz Alföldje. Az előbbi a Mezőföldet is az Alföld területéhez sorolja, míg az utóbbi e tekintetben nem lépi át a Duna vonalát. A geográfusok szentírásként tisztelik vagy az egyik, vagy a másik megközelítést, és meg vannak győződve arról, hogy a különbséget az eltérő vizsgálati módszerek és az eltérő kérdésfeltevések alakították ki. Még ha ez részben igaz is, a probléma ennél azért mélyebb gyökerű. Megfelelnek arról, hogyan alakult ki az Alföld 20. századi fogalma, és hol húzódtak a múltban a táj határai.

Az Alföld szó a fennmaradt okleveles forrásokban elsőnek a 15. század közepén fordult elő,³ de csak viszonylag későn, a 16–17. századtól használták a táj megnevezésére.⁴ Hiszen a „középkor embere” még nem ismer(het)te fel, hogy az Alföld egyetlen, nagy kiterjedésű táj,⁵ mert a tájra vonatkozó tapasztalata kizárólag szűk környezete, mindenekelőtt szülőföldje után formálódott. Innen nézve a megélt Alföld csak annak lehetett változatos, aki benne élt. Csak az alföldinek jelent mást a táj néhány faluval arrébb. A táj „egyveretősége” csak messziről nézve, a kívülről érkező szemében kelthetett „egyhangúságot”, amit éppen ezért azok érzékellhettek leginkább, akik nagy távolságot megtéve átutaztak rajta.

A nyomtatás, az útikönyvek és a térképek terjedésével, az iskolázottabb rétegek körében idővel új képe formálódott az országnak. Ez a kényelmes, távlati perspektíva korábban nem létező érzékelést tett lehetővé, ugyanis a térképi megjelenítés tere-

1 A tanulmány az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíj (BO/00623/12/2) támogatásával készült.

2 Az erről vallott nézeteimet lásd SZILÁGYI Zsolt: Sárret posztmodern perspektívában. A táj történeti földrajza: az egységesülés és széttagolódás formái. *Tér és Társadalom* 2009. 2. 113–133.

3 KISS Lajos: *Földrajzi nevek etimológiai szótára*. Budapest 1978. 46.

4 PRINZ Gyula: A magyar tájak rendszeres szemlélete. In *Magyar föld magyar faj*. 1. kötet. *Magyar földrajz. Első rész*. Szerk. PRINZ Gyula. Budapest é. n. [1936], 286. Vö. BAK Borbála: *Magyarország történeti topográfiaja. A honfoglalástól 1950-ig*. Budapest 2003. 33. (História Könyvtár Monográfiák, 9/1.)

5 KRISTÓ Gyula: A Dél-Alföld történeti helye a középkori Magyarországon. In *A középkori Dél-Alföld és Szer*. Szerk. KOLLÁR Tibor. Szeged 2000. 9. (Dél-Alföldi Évszázadok, 13.) Vö. GYÁNI Gábor: *Az elveszített múlt. A tapasztalat mint emlékezet és történelem*. Budapest 2010. 257.

ket, országrészeket homogenizált. Jellemző példa erre Ercsei Dániel, debreceni professzor országleírása,⁶ ami alapjaiban határozta meg a fiatal Kölcsy Ferenc országról alkotott képét. Megdöbbentő a hasonlóság, ahogyan évekkel később (1823), költőként úgy jeleníti meg a „szép hazát”, mint aminek határa a „Kárpát szent bérce”, és aminek központi része a Duna és a Tisza által termőre fordított táj: az Alföld, ezúttal a Kunság mezeje. Kölcsy azzal, hogy konkrétan e vidékhez köti Árpád hős magzatjainak felvirágozását, áthelyezi a magyar föld szimbólumát az alföldi tájba.

Az Alföld iránti növekvő érdeklődés ellenére még sokáig egymás mellett élt a 19. században a táj kétféle szemlélete. A régi, amelyben az Alföld az unalom képe,⁷ és az új, amelyben már a kíváncsiság tárgya.⁸ Az utóbbi térnyerésében kiemelkedő szerepe volt Petőfinék. *Alföld* című verse nemcsak e téren hozott fordulatot, hanem a század második felében professzionalizálódó földrajztudományban is (erre később még visszatérek).

Az Alföldről szóló első terjedelmesebb tudományos munka szerzője, Szabó József geológus, csak általánosságban jelölte meg a táj határait, kizárólag kontúrokat vázolt 1858-ban. Az Alföldet üledékgyűjtő medencének tekintve,⁹ annak határait a körbeölelő hegyekben jelölte ki. Így a Szabó-féle Alföldnek kimondatlanul is része lett a Mezőföld. Másképp fogalmazva, a táj nyugati és déli határa nem esett egybe a Duna vonalával. Konceptiója évtizedekre meghatározta az Alföldről kialakított képet, kivált a történettudományban.¹⁰

Ezzel szemben Hunfalvy János azon a véleményen volt Carl Ritter követőjeként, hogy a természetes környezetet az emberi kultúra kölcsönkapcsolatában kell vizsgálni. Ezért számára az Alföld, Szabó geológiai megközelítésével ellentétben, a Duna vonalánál ért véget. Álláspontját, hosszú pályafutása alatt, számos alkalommal kifejtette;¹¹ legutoljára már csak halála után megjelent írásában, 1891-ben, amikor is úgy fogalmazott, hogy a „nagy magyar síkság, az Alföld, az ország közepén terjed el a Kárpátok éjszaki hegykoszorújától délre a Dunáig. [...] a szép völgyesorost Vácznál hagyja el a Duna s legott legnagyobb medencéjébe, a nagy síkságra jut; de mintha félne tőle, nem keletnek folytatja útját, hanem hirtelen kanyarulattal délre

6 ERCSEI Dániel: *Statistica*. Első darab. *Közönséges statistica és Magyar Ország Statisticája*. Debrecen 1814. 109.

7 Az „egész hazában nincs olly unalmas ut, a' mennyire én ismerem, mint az alföldi szörnyű pusztákon Szolnoktól fogva Váradig”. – *Természet* 1838. (Tavaszi 18-ikán) 14. szám, „Tájéskertelés” című cikk.

8 *Természet* 1838. (Tavaszi 4-ikén) 10. szám, „Térség” című cikk.

9 „Látni való, hogy azon öszves hegy- meg dombvidék, mely az Alföldet körülvevő vízválasztókon innen van, kénytelen járulni anyaggal annak létrejövéséhez, még pedig minden tekintetben a legjavával annak, a miről rendelkezik: mert nemcsak a sziklák porladéka mint terménye az elmállásnak jut le, hanem a felolvasztott finomabb alkatrészek is, és ezek a rónaságon több pontról jöven össze, sokkal jelentékenyebb mennyiségben gyűlnek meg, mint eredeti fekhelyükön találtak.” – SZABÓ József: Adalék az Alföld geológiai vázlatához. *Budapesti Szemle* 1858. 14. 458.

10 WENZEL Gusztáv: *Magyarország mezőgazdaságának története*. Budapest 1887. 10.

11 HUNFALVY János: *Magyarország és Erdély eredeti képekben*. 1. köt. *Magyarország*. Pest 1856. 245–247., HUNFALVY János: *A Magyar Birodalom természeti viszonyainak leírása*. 2. köt. Pest 1864. 595–596., HUNFALVY János: *Egyetemes földrajz. Különös tekintettel a néprajzi viszonyokra*. 2. köt. *A Magyar Birodalom földrajza. Különös tekintettel a néprajzi viszonyokra*. Budapest 1886. 40.

fordul [...], s egészen Vukovárig megtartja déli irányát, ott a szerémi hegység állja el útját és arra kényszeríti, hogy keletre forduljon [...]. A Duna e szerint a Kárpátok hegyövével ellenkező hajlatot képez, s az Alföldet nyugat és dél felől határolja, míg a Kárpátok hegykoszorúja az Alföld északnyugati, északi és keleti széléit övezi.”¹²

Hunfalvy látószögére döntő hatással volt Vahot Imre 1846-ban, majd 1853-ban megjelent munkája (az utóbbit Kubinyi Ferencsel együtt írta), amelyben Petőfi 1844-ben költött *Alföld* című versét is felhasználva igyekezett képet alkotni a tájról.¹³ Ezzel a megközelítéssel olyannyira azonosult Hunfalvy, hogy ha tehette, maga is szívesen érzékeltette a témát irodalmi perspektívából.¹⁴ Lényegében átemelte Petőfi szülőföld-tapasztalatát a geográfiába. Tudniillik azokban a költeményeiben, amelyekben életre keltette az Alföldet, sohasem lépte túl a Duna vonalát. Számára a megtapasztalt Alföld megmarad egy szűkebb, Duna–Tisza közötti területnek.

Mindent összevetve a Hunfalvy-féle Alföld-képet egyszerre befolyásolta a költészet, az, ahogyan a hétköznapiakban megtapasztalták a kortársak a közvetlen környezetüket, rajtuk keresztül a tájat, és az is, ahogyan a rendelkezésre álló leírások, mindekenélőtt a közigazgatási beosztásra épülő statisztikák megjelenítették az ország területét. Tekintve, hogy a Dunántúl mint országrész a Duna vonalánál kezdődött, az Alföld nem is léphette át a tudatokban ezt a határt. Lényegében *az Alföld ott kezdődött, ahol a Dunántúl véget ért*.

A továbbiakban nem célom, hogy bemutassam a geográfia Alföld lehatárolására adott, meglehetősen szerteágazó válaszait.¹⁵ Ehelyett a 20. század első felének föld-

12 HUNFALVY János: Az Alföld általános jellemzése. In *Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képekben*. 7. köt. Magyarország. 2. köt. Budapest 1891. 3–4.

13 VAHOT Imre: A hortobágyi puszták, és a csikós. In *Magyarföld és népei eredeti képekben. Föld- és népiismeret, statisztikai és történeti folyóirat*. Szerk. VAHOT Imre. Pest [1846]: folytatás, 15–16. (Magyarország Képekben. Statisztikai és Történeti, Föld- és Népiismeret Gyűjtemény). Reprint kiadás, Budapest 1984. és KUBINYI Ferencz – VAHOT Imre: *Magyarország és Erdély képekben*. I. köt. Pest 1853. 40.

14 HUNFALVY 1856. 241–245. Vö. „Mennél jobban közeledünk a Tiszához, annál laposabbak a dombhullámok, annál egyhangúbb a tájkép; a távoli látóhatáron a hegyek már csak mint felhők ködlenek, végre egészen alámerülnek, s köröskörül a végtelen síma, erdőtlen síkság terül, széleire az ég roppant kupolája borúl. Ez azután a valódi puszták, a távoli oczeánról álmódzó puszták, melyet Petőfi dicsőített.” HUNFALVY 1891. 6.

15 CZIRBUSZ Géza: *Magyarország a XX. század elején*. Temesvár 1902; CHOLNOKY Jenő: Az Alföld felszíne. *Földrajzi Közlemények* 1910, 10. 413–436., CHOLNOKY Jenő: Magyarország hegy-, vízrajza és települései. In *A Magyar szent korona országainak földrajzi, társadalomtudományi, közművelődési és közgazdasági leírása*. Szerk. LÓCZI LÓCZY Lajos. Budapest 1918. 44–85., CHOLNOKY Jenő: *Magyarország földrajza*. Pécs 1929. (Tudományos Gyűjtemény, 101.), CHOLNOKY Jenő: *A föld és élete. Világrészek, országok, emberek*. 6. kötet. *Magyarország földrajza*. Budapest é. n. [1937]; PRINZ Gyula: *Magyarország földrajza. A magyar föld és életjelenségeinek oknyomozó leírása*. Budapest 1914; PRINZ [1936], PRINZ Gyula: *Magyarország földrajza*. Budapest 1942; TELEKI Pál: *A földrajzi gondolat története. Essay*. Budapest 1917, TELEKI Pál: *Európáról és Magyarországról*. Budapest 1934, TELEKI Pál: *A gazdasági élet földrajzi alapjai*. Budapest 1936; LÓCZY Lajos: Magyarország földtani szerkezete. In *A Magyar szent korona országainak földrajzi, társadalomtudományi, közművelődési és közgazdasági leírása*. Szerk. LÓCZI LÓCZY Lajos. Budapest 1918. 5–43.; KÁDÁR László: A magyar ember a magyar tájban. In *A magyar nép*. Szerk. BARTUCZ Lajos. Budapest 1943. 69–90. (A Művelődés Könyvtára, 9.); BULLA Béla: *Az Alföld*. Budapest 1940 (Kincsestár, A Magyar Szemle Társaság Könyvtára, 116.), BULLA Béla: *Magyarország természet-*

rajzi szakirodalmával kapcsolatban azt hangsúlyozom, hogy idővel maguk a szerzők is változtattak saját elképzeléseiken. Így például Cholnoky Jenő még 1910-ben a Szabó-féle koncepciót adaptálta módosításokkal.¹⁶ Később, leszámítva a Dráva és a Száva közti terület egy részét, a táj nyugati határának a Dunát tette meg.¹⁷ Hozzá hasonlóan korai munkájában Prinz Gyula is igazodott a Szabó-féle koncepcióhoz, jól lehet már akkor jelentősen el is tért attól. Nem tekintette a Dunát a táj határának, mert ahogyan azt megfogalmazta: „medre, sőt jobbparti vidékének keskenyebb-szélesebb szallagja is még az Alföld tartozéka” volt.¹⁸ Ugyanakkor nem a folyó, hanem annak ártere volt a táj határsávja, ráadásul nem is a Duna teljes érintett szakaszán. Később ezen az álláspontján lényeges változtatást már nem hajtott végre. Inkább – a tájszemlélet terjedésével¹⁹ és a szellemtörténet hatására – saját tájfelosztással próbálkozott, sok esetben figyelembe véve a „népi tájszemléletet”.²⁰ Végül Bulla Béla és Mendöl Tibor közös munkáját említem, amely lényegében szintetizálta mindazt a tudást, amit a magyar geográfia a Kárpát-medencéről a második világháborúig előállított. Ebben az Alföld lehatárolása megegyezik mind Cholnoky, mind pedig Prinz utolsó szemléletével.

Összességében elmondható, hogy a 20. század elején a magyar földrajztudománynak az Alföld kiterjedéséről alkotott képe egyszerre gyökeredzett az országos köz-igazgatási felosztás hagyományából, a hazai költészetben jelentkező „nemzetisítő” törekvésekből, a hétköznapi tapasztalatából és mindezek egymásra gyakorolt hatásából. Ugyanakkor ez az eklektikus képlet egyre kevésbé felelt meg a kor kihívásainak. Az elvesztett első világháború utáni területváltozások, minden korábbi államigazgatási, közigazgatási gyakorlatra és gazdasági szektorra döntő hatással voltak. A párhuzamosan zajló politikai és gazdasági transzformációk pedig más és más következményekkel jártak a társadalom rétegeire nézve.

A földrajztudománynak olyan kérdésekre kellett választ találnia, mint hogy a megmaradt élettérben hogyan racionalizálhatók a közigazgatási, a gazdasági és a tár-

---

földrajza. Budapest 1962; MENDÖL Tibor: *Táj és ember*. Budapest 1932 (Kincsestár, A Magyar Szemle Társaság Könyvtára, 46.); BULLA Béla – MENDÖL Tibor: *A Kárpát-medence földrajza*. Budapest 1947 (Nevelők Könyvtára, 2.); PÉCSI Márton – SÁRFALVI Béla: *Magyarország földrajza*. Budapest 1960; MAROSI Sándor – SOMOGYI Sándor (szerk.): *Magyarország kistájainak katasztere*. 1. köt. Budapest 1990; BELUSZKY Pál: *A Nagyalföld történeti földrajza*. Budapest–Pécs 2001 (Dialog Campus Szakkönyvek, Dialog Campus Tankönyvek); ENYEDI György – HORVÁTH Gyula (szerk.): *Táj, település, régió*. Budapest 2002 (Magyar Tudománystár, 2.). Legutóbb Mezősi Gábor foglalta össze vázlatosan a hazai tájbeosztás történetét, lásd MEZŐSI Gábor: *Magyarország természetföldrajza*. Budapest 2011. 213–217.

16 CHOLNOKY 1910, különösen 435.

17 CHOLNOKY 1929. 24–30., CHOLNOKY [1937]. 32–33.

18 PRINZ 1914. 48–56.

19 Ebben meghatározó szerep jutott Teleki Pálnak, a tájelmélet első hazai nagy hatású közvetítőjének. HAJDÚ Zoltán 2005. *Magyarország közigazgatási földrajza*. 2., jav. kiad. Budapest–Pécs 2005. 42.

20 PRINZ [1936]. 293–313. PRINZ 1942. 50–78. Prinz tájszemléletéről lásd LUKÁCS Lilla: *Prinz Gyula tájszemléletének és tájrajzi neveinek kartográfiai vonatkozásai*. Diplomamunka. (Témavezető: FARAGÓ Imre. Külső konzulens: HEVESI Attila.) Budapest 2003.

sadalmi folyamatok.²¹ Ehhez a tájszemlélet általánossá tételére volt szükség, arra, hogy ezeket a folyamatokat a tájakból és a tájakban próbálják meg értelmezni – különösen azután, hogy a hazai politikai elit nem mondott le a revízió gondolatáról. Így aztán még jobban felértékelődött a trianoni térben az Alföld. A földkérdés, a tanya-kérdés és az oktatásügy kérdése mind az Alföldön koncentrálódott.

A VIZSGÁLATHOZ HASZNÁLT TÁJ HATÁRAI, AZ ALFÖLD KÖZSÉGHATÁROS KÖZIGAZGATÁSI TÉRKÉPE (1925–1926)

A trianoni ország Alföldjének keleti és déli széleit az új államhatárok jelölték ki. Az előző fejezet alapján a táj északi kontúrjait a domborzat határozta meg,²² nyugatról pedig a Duna szorította empirikusan is jól vizsgálható keretek közé. Ezek a megfontolások nemcsak a két világháború közötti Alföld lehetséges érzékelését igyekeznek visszaadni, hanem módszertanilag praktikusak is, tekintve, hogy a statisztikai adatsorok települések szintjén érhetők el. Segítségükkel feltérképezhető az Alföld településállományának néhány sajátos vonása, a piacközpontok súlya, valós szerepkörei és más településekhez fűződő kapcsolatai.

A térbeli folyamatok felismeréséhez és elemzéséhez szükség volt egy olyan községhatáros térképre, ami az 1925–1926. évi állapotokat tükrözi. Azért az említett időszakból, mert a piacközpontok meghatározásához (a tanulmány később megjelenő II. részében) felhasznált forrásanyag 1925 őszén–telén keletkezett. Szerencsés módon csak pár hónappal későbbi a háború óta megjelent első teljes helységnévtár. Az 1926. évi településkataszterben rögzített településállomány közigazgatási határait feltüntető térkép megszerkesztése, mivel nem állt rendelkezésre, számos módszertani és ábrázolástechnikai kérdést vetett fel. Az 1913. évi helységnévtár adataira épülő közigazgatási atlasz megfelelő térképpoldalait, az 1926. évi helységnévtár adatait és közigazgatási térképmellékletét, valamint az 1925. évi közigazgatási tájékoztató lapok területi változásokat közlő részeit felhasználva szerkesztettem meg az 1926. évi állapotokat feltüntető digitális alaptérképet (I. melléklet).²³

21 Lásd például PRINZ Gyula: *Térképek az állam szolgálatában*. In *Zsebtasz naptárral és statisztikai adatokkal az 1923. évre*. Szerk. TELEKI Pál – BEZDEK József – KARL János. Budapest 1923. 154–156., PRINZ Gyula: *A földrajz az államigazgatás szolgálatában*. *Földrajzi Közlemények* 1933. 4–6. 69–81., HANTOS Gyula: *A magyar közigazgatás alapjai. Emlékirat*. Budapest 1931.

22 Az Alföld északi határát a települések közigazgatási területéhez igazítva állapítottam meg Magyarország kistájakatasztere (MAROSI–SOMOGYI 1990) alapján.

23 Nemzeti Múzeum, Etnológiai Archivum, Dokumentációs Gyűjtemény, Budapest (a továbbiakban: NM EAD) Statisztikai Gyűjtemény, *Közigazgatási Tájékoztató Lapok* (a továbbiakban: SGy KTL) 1925; *A történelmi Magyarország atlasza és adattára 1914*. 3. kiad. Szerk. ZENTAI László, KÓSA Pál (tudományos szerkesztők). Pécs 2005 (a továbbiakban: TMAA (1914) 2005); Magyarország közigazgatási és közlekedési térképe 1926. (A „Magyarország Helységnévtára 1926.” melléklete.) Szerk. és kiad. a Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal. I–XVIII. térképlapok. In *Magyarország helységnévtára 1926*. Szerk. és kiad. a Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal. Budapest 1926 (a továbbiakban: MKKT 1926); *Magyarország helységnévtára. Tekintettel a közigazgatási, népességi és hitfelekezeti viszonyokra*. Szerk. DVORZSÁK János. Budapest 1882 (a továbbiakban: MH 1882); *A Magyar Korona Országainak*

A térkép és a hozzákapcsolódó két táblázat tartalmazza az 1913 és 1926 között végbement közigazgatási változásokat. Ezek közé sorolható az 1920 és 1923 között megállapított, majd végrehajtott határmódosítás következtében előállt területváltozás. Ehhez kapcsolódóan figyelembe kellett venni azokat a területeket községenként, amelyeket az adott magyarországi településektől elcsatoltak vagy azok közigazgatási hatósága alá helyeztek. Továbbá rögzíteni kellett azokat a változásokat is, amikor egy település külterületén olyan határrészek voltak, amelyek földrajzilag nem érintkeztek az anyaközséggel. A kormányzat igyekezett ugyan megoldani ezeket a problémákat az 1926-ig végrehajtott közigazgatási területrendezésekkel, mégis számos olyan település maradt, ahol ennek ellenére külterületi „enklávék” működtek. Ezek mellett bőven volt példa egy-egy község kiválására, újak alapítására, olykor már meglévők más településhez kapcsolására. Ezeket is mind figyelembe kellett venni a térkép elkészítésekor. Végül az alaptérkép a járási közigazgatásban történt változásokat is ábrázolja: az újonnan szervezett járásokat vagy az egyes települések más járásba történő átszervezését is rögzíti.

AZ ALFÖLDI PIACKÖZPONTOK VIZSGÁLATÁNAK FORRÁSA

A közigazgatási tájékoztató lapok belügyminisztériumi példányai, amelyeket a vizsgálathoz felhasználtam, és amelyeket az érintett községek jegyzőinek, körjegyzőinek 1925. december végéig kellett kitölteniük és elküldeniük a többi másolattal együtt a járási hivatal főszolgabírójának, ma a Néprajzi Múzeum Etnológiai Archívumának Dokumentációs Gyűjteményében találhatók és kutathatók. Az összesen 55 doboznyi iratanyag, számozás szerint 3198 település 8-8 oldalas közigazgatási tájékoztató lapját tartalmazza kiegészítéssel és melléklettel együtt. Az iratanyagnak csupán néhány százaléka hiányzik. Ezekről feltételezhető egyfelől, hogy el sem készültek vagy az

---

helységnévtára 1888. Szerk. JEKELFALUSSY József. Budapest 1888 (a továbbiakban: MH 1888); *A Magyar Korona Országainak helységnévtára 1892.* Szerk. JEKELFALUSSY József. Budapest 1892 (a továbbiakban: MH 1892); *A Magyar Korona Országainak helységnévtára 1898.* Szerk. JEKELFALUSSY József. Budapest 1898 (a továbbiakban: MH 1898); *A Magyar Korona Országainak helységnévtára 1900.* Szerk. JEKELFALUSSY József. Budapest 1900 (a továbbiakban: MH 1900); *A Magyar Korona Országainak helységnévtára 1902.* Szerk. a Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal. Budapest 1902 (a továbbiakban: MH 1902); *A Magyar Szent Korona Országainak helységnévtára 1907.* Szerk. és kiad. a Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal. Budapest 1907 (a továbbiakban: MH 1907); *A Magyar Szent Korona Országainak helységnévtára 1913.* Szerk. és kiad. a Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal. Budapest 1913 (a továbbiakban: MH 1913); *Magyarország helységnévtára 1926.* Szerk. és kiad. a Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal. Budapest 1926 (a továbbiakban: MH 1926); *Országos Széchényi Könyvtár Tezaurusz/Köztarusz.* Internetes Adatbázis. Főszerk. UNGVÁRY Rudolf. Elektronikus elérés: <http://mek.oszk.hu/adatbazis/thes.htm> (a továbbiakban: OSZK TK 2013); MAROSI-SOMOGYI 1990.

iratok költöztetésekor megsemmisültek, másfelől állítható, hogy az irattári rendezés után kiemelték őket, és később nem helyezték vissza.²⁴

Az anyagot 1975–1976 során megynként és járasonként, a közigazgatási statisztikában használt településsorrendben rendezték. Az iratok történeti földrajzi, gazdaság- és társadalomföldrajzi jelentőségére Hajdú Zoltán hívta fel a geográfusok figyelmét még az 1970-es, 1980-as évek fordulóján.²⁵

Az első világháború vesztes államaként a Magyarországot sújtó intézkedések alapjaiban határozták meg a két háború közötti időszak közigazgatását. A kedvezőtlen diplomáciai, belpolitikai és legfőképpen recesszív gazdasági helyzet következtében a közigazgatási problémák megoldása hosszú évekig csak másodlagos kérdés lehetett. A nehéz gazdasági körülmények egyrészt új adórendszer bevezetését sürgették, másrészt elkerülhetetlenné tették az államháztartás kiadásainak racionalizálását. Emellett, mivel a 63 vármegyéből a trianoni ország területén mindössze 10 maradt sértetlen formában, és további 23-nak csak részei kerültek az új államhatáron belülre, ezért összevonásuk szükségessé vált. A „közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegyék” kialakításával összesen 25 megyéje lett az országnak. Átfogó közigazgatási reformra azonban, ami a városi és a vármegyei önkormányzatok helyzetét rendezte volna, hatalmi megfontolásból, egészen az évtized végéig nem került sor (1929. évi 30. törvénycikk).

A Bethlen-kormány harmadik belügyminisztereként Rakovszky Iván (1922–1926)²⁶ különös érzékenységet mutatott a felmerülő közigazgatási problémák iránt, ami szakmai előéletéből és felkészültségéből következett. A korábban Brüsszelben meg-

24 NM EAD KTL 1925. A hiányzó Egyek község iratanyaga ez ügyben igen tanulságos. Balmazújváros (St-1087) és Hajdúdorog (St-1089) között szerepelne a dokumentum a rendezés elvének megfelelően. Ez arra utal, hogy a rendezéskor megkapta Egyek község a statisztikai azonosítóját (St-1088), és a soron következő települést is azonosítóval látták el, tehát a falu iratanyagát egészen biztosan a rendezés után emelték ki. Egészen másra utal Tiszacsege esete. Előtte Téglás (St-1092) volna, utána Vámospércs (St-1093) következne. Látható, hogy az iratot rendező muzeológusnak fel sem tűnt, hogy a kettő között a statisztikai településsorrend szerint Tiszacsege hiányzik. Ezt egyébként, eltérően a gyakorlattól, a járási gyűjtőmappa elejére sem vezette fel. Mindebből következik, hogy Tiszacsege anyaga már a rendezés előtt hiányzott. Megjegyzem ugyanakkor, hogy Bagamér község kérdőívét is hiányzónak tüntették fel a Székelyhídi járás anyagának mappáján. Ennek ellenére a község dokumentuma benne van az említett gyűjtőben. Előtte Álmosd (St-559), utána Kokad (St-561) és a kettő között Bagamér (St-560) szerepel. Mivel mindhárom anyagon ugyanaz a sajátos 4-es olvasható a lapszámozásoknál, egészen biztos, hogy a gyűjtőmappán jelzett „hiányzás” elírás. Ezt igazolja továbbá, hogy a mappában folyamatos a települések anyagának a számozása, és hogy az eredetileg Bagamér után következő Hosszúpályi anyaga az, ami valóban hiányzik. Tehát Bagamér és Kokad között kellene szerepelnie az említett falu iratainak. Alighanem Hosszúpályi helyett Bagamért jelölte meg tévedésből hiányzónak az iratrendező.

25 Erről kandidátusi értekezésének tézisfüzetében saját maga így vall: „Az 1925. évi közigazgatási tájékoztató lappok földrajzi jellegű feldolgozásával, a kapcsolódó széleskörű kutatások lehetőségének bemutatásával olyan forrásanyagra hívtam fel a földrajztudomány figyelmét, amely széles bázisa lehet a regionális jellegű településföldrajzi kutatásoknak.” HAJDÚ Zoltán: *A Dél-Dunántúl közigazgatási területszervezésének közigazgatásföldrajzi kérdései*. Kandidátusi értekezés tézisei. (A szerző xerox-kiadása.) Pécs 1984. 8.

26 BÖLÖNY József – HUBAI László: *Magyarország kormányai 1848–2004*. 5., bőv. és jav. kiad. Budapest 2004. 97. és 218.

rendezett Második Nemzetközi Közigazgatási Kongresszus²⁷ eredményeire is támaszkodva, 1924 végén összehívta az érintett hazai testületek és hivatalok vezetőit, hogy megvitassák egy szükségessé vált közigazgatási adattár létrehozásának legfontosabb kérdéseit, beleértve azt a kérdőívet, amit a községi jegyzőknek és körjegyzőknek kellett később kitöltve visszaküldeniük. Az egyeztetések után belügyminiszteri rendeletben adott utasítást Rakovszky a közigazgatási adattár felállítására.²⁸

A közigazgatási tájékoztató lapok anyaga hat nagyobb kérdéscsoport köré szerveződik. Ezek közül az I-A-4, I-B-3, I-B-4, I-C-1 és a IV-C-9 kérdésekre adott válaszokat vizsgáltam (11. táblázat). Az első három kérdést az alaptérkép szerkesztéséhez, a negyediket az 1920 utáni földrajzi mobilitás érzékeltetéséhez, míg az utolsót a piacközpontok kijelöléséhez és a vonzáskörzetek feltérképezéséhez használtam fel.

1. TÁBLÁZAT

A közigazgatási tájékoztató lapok vizsgálatához felhasznált kérdései

I. A község általános leírása.

A) A község történeti leírása.

4. A község jellege 1871 után (szervezeti változások).

B) A község földrajzi leírása.

3. Tartoznak-e a községhez önálló puszták vagy havasok (külön kataszteri részlet alatt felvett területek és mi a nevük? Vannak-e a község területével össze nem függő határrészek, hol, mely név alatt és mekkora a terjedelmük?

4. Vannak-e a békekötés folytán elszakított részek és ideiglenesen a község hatósága alá helyezett idegen határrészek, melyik községből valók és mely terjedelműek?

C) A község népességi viszonyai.

1. Mennyi a község lakossága?

IV. Forgalmi és gazdasági viszonyok és igazgatás.

C) Ipar és kereskedelem.

9. A község állandó piaca hol van (helyben vagy mely községben, milyen távol)? Hova gravitál a község?

A községek népesedési viszonyaira vonatkozó kérdés válaszai, melyeket a belügyminisztériumi rendelet alapján az 1920-as népszámlálás vagy más megbízható források szerint kellett megadni, legtöbbször az összeírás adatait idézik. Van azonban jó néhány eset, amikor a népszámlálástól eltérő értékek szerepelnek. Ez nemcsak a

27 A Nemzetközi Közigazgatási Kongresszusok történetéhez lásd: FISCH, Stefan 2005. Origins and History of the International Institute of Administrative Sciences: From Its Beginnings to Its Reconstruction After World War II (1910–1944/47). In *IIAS/IISA Administration & Service 1930–2005*. Eds. RUGGE, Fabio – DUGGETT, Michael. Amsterdam 2005. 35–60., különösen 37–41. (International Institute of Administrative Sciences Monographs, 26.)

28 3900/1925 eln. sz. BM rendelet.

rendelet minél teljesebb végrehajtására való törekvést igazolja ezekben az esetekben, hanem arra is rámutat, hogy a községek jelentős része pontos nyilvántartást vezetett a helyi lélekszám alakulásáról, még két népszámlálás közötti időben is.

A válaszokban előforduló piacközpontok világosan mutatják, hogy egy-egy település lakossága melyik közeli faluba, városba járt legtöbbször vásárolni, eladni. Természetesen a piacra járás szokásai családonként eltérőek lehetnek. Ezekről ma már nehéz képet alkotni, legtöbbször nem is lehet. Felmerül ráadásul az a kérdés is, vajon mennyire megbízhatóak a jegyzők, körjegyzők által adott válaszok? Ismerték-e, különösen a körjegyzők, eléggé a helyi szokásokat? Előfordulnak ugyanis olyan esetek, amikor nem adtak választ, és nem feltétlenül azért, mert felületesen töltötték ki a kérdőívet, hanem vélhetően azért, mert nem rendelkeztek elegendő információval. Ennél azonban lényegesen többször fordul elő, amikor az egy körjegyzőségbe tartozó településeknél ugyanaz a válasz olvasható. Ez nem is annyira meglepő, hiszen a válaszadó személye azonos. Elgondolkodtató azonban, hogy mennyire tükrözi az egykori térkapcsolatok valóságát. Ha megkérdőjelezzük is ezeket az eseteket, források hiányában nincs alternatív válasz. Ráadásul érdemes végiggondolni, hogy legtöbbször olyan szűk fizikai terekről van szó a körjegyzőségek kapcsán, hogy az azonos válaszok az egykori kereskedelmi kapcsolatokat akár valóságosan is leképezhetik. Ezen a ponton pedig az Ayer-tézis értelmében a történész nincs abban a helyzetben, hogy kétségbe vonja az ágens tapasztalatát.

ALFÖLDI VÁROSHÁLÓZAT A 20. SZÁZAD ELEJÉN

Magyarország városhálózatát Beluszky Pál és Győri Róbert az 1910. évi adatok alapján – hat hierarchiaszintet elkülönítve – vizsgálta (II. melléklet).²⁹ A legalsó szinttel, a „járási funkciókkal is rendelkező” településekkel bezáróan 425 várost mutattak ki. A trianoni békeszerződés az állománynak mindössze 37 százalékát hagyta meg az új országtérületen. Ennek a 157 funkcionális értelemben vett városnak csaknem a fele, 76 település alkotta az Alföld városállományát 1920-ban (2. táblázat, 11. ábra). A két regionális központ (Debrecen, Szeged) és a hét megyeközpont (Baja, Békéscsaba, Gyula, Kecskemét, Nyíregyháza, Sátoraljaújhely, Szolnok) a fővárossal együtt a táj városállományának szűk felső nyolcadát adta; a négy és fél milliós alföldi lakosságnak csaknem harmadát (1,4 millió fő).

Az alföldi városhálózat térbeli struktúrája inkább véletlenszerű elrendeződést mutat a legközelebbi szomszéd analízis eredménye ($L=1,17$) alapján.³⁰ Ez a kép azon-

29 BELUSZKY Pál – GYŐRI Róbert 2005. *Magyar városhálózat a 20. század elején*. Budapest–Pécs 2005. 93–168. (Dialóg Campus Szakkönyvek).

30 Az index kiszámításához az $L = \frac{Dx}{D}$ képletet használtam. Ahol Dx ebben az esetben az Alföld 1926. évi funkcionális városai és legközelebbi városszomszédjaik közötti távolság átlaga, kilométerben kifejezve. (A számításokhoz a légvonalbeli távolságot alkalmaztam, amit a települések földrajzi koordi-

ban árnyalható, ha hierarchiai szintenként is összehasonlítjuk a kapott eredményeket. Ahogyan haladunk az alsóbb szintek felé, úgy növekszik az index ($L=0,97-0,17$) értéke, ami a szabályszerű elrendeződés irányába való elmozdulásra utalhat. Ez azonban csak fenntartásokkal fogadható el, mivel a felsőbb szintek felé haladva a városok száma fokozatosan csökken, ami a számítások megbízhatóságát is jelentősen rontja; olyannyira, hogy a fővárosra és a két regionális központra kapott értékek már nem is értelmezhetőek. Ennek ellenére az eredményekben alighanem az tükröződik, hogy a polgári közigazgatás kiépítésekor külön hangsúlyt fektettek a közigazgatási funkciók egyenletes térbeli elhelyezésére, ami szabályszerű términtázatot eredményezett.³¹

2. TÁBLÁZAT

Városhálózat 1910-ben

Hierarchiai szintek	A történelmi Magyar-ország területén	A trianoni Magyar-ország területére vetítve*	A trianoni ország-terület Alföldjén*
1. Főváros	1	1	1
2. Regionális központ	12	4	2
3. Megyeközpont	50	21	7
4. Középváros	65	22	17
5. Kisváros	204	81	34
6. Járási funkciókkal is rendelkező település	93	28	15
Összesen 1–5.	332	129	61
Mindösszesen	425	157	76

Forrás: BELUSZKY–GYŐRI 2005. 102.

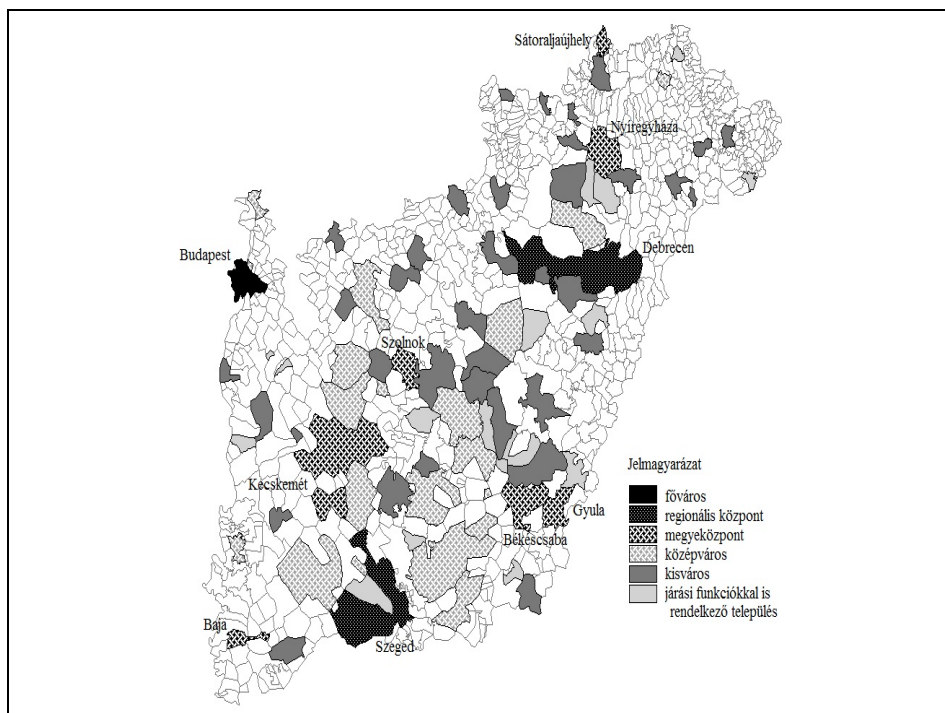
Megjegyzés: * = saját számítás.

nátái alapján a $dij=R \times \arccos[\cos(90^\circ-\varphi_i)\cos(90^\circ-\varphi_j)+\sin(90^\circ-\varphi_i)\cos(\lambda_j-\lambda_i)]$ összefüggés szerint állapítottam meg. Ahol: dij két földi pont távolsága, R a Föld sugara, φ_i és φ_j két pont szélességi körí helyzete (fokban), λ_i és λ_j két pont hosszúsági körí helyzete fokban. Lásd NEMES NAGY József: Földi, térképi távolság. In *Regionális elemzési módszerek*. Szerk. NEMES NAGY József. Budapest 2005. 220. (Regionális Tudományi Tanulmányok, 11) (a továbbiakban: NEMES NAGY 2005a).

Továbbá, ahol $D=$, ebben a képletben az $m=\frac{n}{T}$, ahol az n az alföldi funkcionális városok száma

(76), és ahol a T az Alföld területe (52 000 km²). Az L index 0 és 2,149 közötti értéket vehet fel. A 0,9–1,3 közötti érték leggyakrabban „véletlenszerű” elrendeződést mutat. Amennyiben L értéke 1-nél nagyobb és növekvő tendenciát mutat időben, akkor a véletlenszerű elrendeződés felől a szabályszerű felé való elmozdulást igazolja. A kapott L érték interpretációja akkor a legmegbízhatóbb, ha a vizsgált elemek (települések) száma legalább 50. Amennyiben a számításokat az Alföld teljes 1926. évi településszámára (818) végezzük el, akkor $L=1,09$, ami az alföldi települések véletlenszerű elrendeződésére utal. A módszer leírását lásd: NEMES NAGY József: *Terek, helyek, régiók. A regionális tudomány alapjai*. Budapest 2009. 236–242. (Modern Regionális Tudomány Szakkönyvtár).

- 31 Vö. a kisalföldi folyamatokkal: GYŐRI Róbert: *A térszerkezet átalakulásának elemei a kisalföld déli részén (a XVIII. század végétől a XX. század elejéig)*. Doktori értekezés. Témavezető: BELUSZKY Pál, NEMES NAGY József. ELTE TTK, Földtudományi Doktori Iskola, Földrajz–Meteorológia Program, Budapest 2005. 78.

1. ábra. Városhierarchia a trianoni országterület Alföldjén az 1910-es adatok alapján
(BELUSZKY–GYÖRI 2009 nyomán saját szerkesztés)

Más megközelítést alkalmazva tovább finomítható az alföldi városhálózat térbeli elrendeződéséről eddig alkotott kép. A városhierarchia szabályos geometriai rendszerhez való viszonyítása felfedi a központok térbeli megoszlásának sajátosságait. A Christaller-féle hatszögmodell alapján a centrumok száma szintenként megháromszorozódik. Amennyiben ehhez a struktúrához hasonlítjuk az alföldi városok 1910-es és 1920-as évekbeli elrendeződését, eredményül a két szerkezet között közepes erősségű kapcsolatot kapunk ($r=0,39$). Ez nemcsak arra utal, hogy az alföldi városok términtázata átlagos szabályszerűséget követett ekkor, hanem azt is jelzi, hogy a hierarchia csúcsán e mintázat jóval szabályosabb ($r=0,99$), míg az alsó két szinten látványosan teljesen szabálytalan volt. Az alföldi kisvárosok és a járási funkciókkal is rendelkező települések szintjén semmiféle egyezés nem mutatható ki a Christaller-féle struktúrával (33. táblázat). Lényegében ellentmond a korábbi megállapításnak.

Mindebből következik, hogy *önmagában* egyik vizsgálati eredmény sem fogadható el. Megállapítható viszont, hogy az alföldi városok felső szintjén a központok egymáshoz viszonyított térbeli elrendeződése optimális földrajzi távolságú volt a középvárosokkal bezárólag. Az alsó szinteken pedig nem a vizsgált táj christalleri origójához viszonyítható a városhálózat térbelisége, hanem inkább a felsőbb hierarchiájú központok elhelyezkedéséhez képest konstruálódik, ami egyben a szabályszerűség felé hajló ($L=1,17$), sugaras elrendeződésüket indokolja.

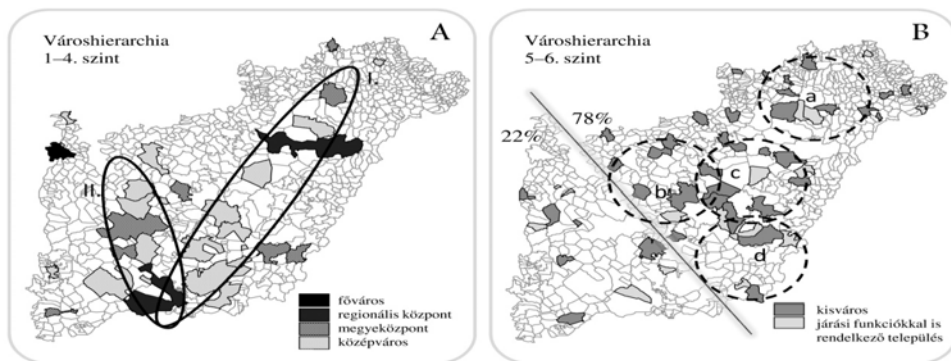
3. TÁBLÁZAT

*A központok számának alakulása az Alföldön hierarchiai szintenként
(Christaller szerint és a Beluszky–Győri-féle vizsgálat alapján), 1910*

Hierarchia szint	Az egyes szintekbe tartozó települések száma		Korrelációs együttható*
	a christalleri modell esetén	a Beluszky–Győri-féle vizsgálat alapján az Alföldön*	
1.	1	1	–
2.	2	2	–
3.	6	7	–
4.	18	17	–
5.	54	34	–
6.	162	15	–
1–6.	–	–	+0,39
1–4.	–	–	+0,99
5–6.	–	–	–1,00

Forrás: BELUSZKY–GYŐRI 2005 alapján a trianoni országrész Alföldjére vetített adatok

Megjegyzés: * =) saját számítás.

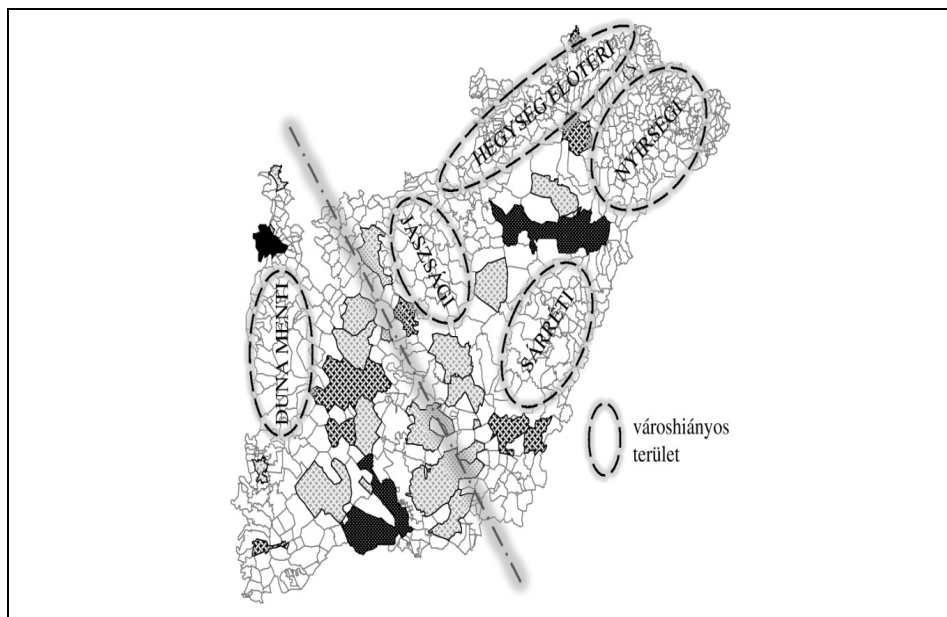

2. ábra. Az Alföld városhálózatának térbeli szerkezete az 1910-es és az 1920-as években
(BELUSZKY–GYŐRI 2005 adatai alapján saját szerkesztés. A magyarázatot lásd a szövegben)

A hierarchia felső négy szintjén két észak–dél irányú erősen városodott régió mutat-
ható ki (22. ábra, A). Egy, ami a Tisza mentén, illetve attól keletre (I.), és egy a Du-
na–Tisza közén, a táj „középvonalában” (II.) alakult ki. Az előbbi főleg a „tiszaai áru-
forgalom” hatására, az utóbbi pedig az egykori Káliz út mentén³² öltött formát a 18–
19. századra. Az alföldi kisvárosok és járási funkciókkal is rendelkező települések
háromnegyede a képzeletbeli Nagykáta–Battonya vonalon és attól keletre, negyede

32 Erről bővebben: SZILÁGYI Zsolt: *Homokváros. Kecskemét történeti földrajzi látószögek metszeté-
ben.* Kecskemét 2012. 14–49. (Kecskeméti Örökség Könyvek, 2.)

pedig nyugatra alakult ki. Ennek oka világos: az Alföldnek ezen az északi és keleti részén nagy kiterjedésű, összefüggő városhiányos területek jöttek létre, úgymint a Sárrét, a Nyírség vagy a Jászság területén és környékén, valamint az Északi-középhegység alföldi előterében (33. ábra).

3. ábra. Városhiányos területek az Alföldön, 1910–1930
(Saját szerkesztés)

Ezekben a régiókban a térszervező szerepkört a városhierarchia alsó szintjein álló kisvárosok és a járási funkciókkal is rendelkező települések töltötték be. Hogy egymáshoz képest hogyan helyezkedtek el a térben, azt alapvetően befolyásolta a magasabb hierarchiájú városoktól való távolságuk. Lényegében körbeölelték azokat a centrumokat, amelyek a városhiányos régiók peremén helyezkedtek el. Így beszélhetünk Nyíregyháza, Szolnok, Karcag, valamint Békéscsaba–Gyula origójú városodó terekről (22. ábra, B). Ezek a kapcsolatok azonban egészen biztosan nem jelentettek szoros interakciót a „központok” és a körülöttük kialakuló kisvárosok között. A kifejezetten rossz úthálózat miatt, a vasúti szempontból forgalomárnyékos területek kisvárosai nem gravitáltak az említett origók felé. Sokkal inkább maguk kezdtek centrumként, pontosabban mikrocentrumként funkcionálni. A kisvárosi szerepkörök egyoldalúsága, illetve hiányossága ellenére, amivel egyébként ezek a települések jellemezhetők az 1920-as évek elején, fontos hangsúlyozni, hogy jóval nagyobb gazdasági, társadalmi és kulturális jelentőséggel bírtak a városhiányos területeken, mint ami közigazgatási rangjukból következett volna. Az Alföld teljes városállományának csaknem kétharmada, 49 település volt ilyen 1920-ban.

Az alföldi városok lélekszáma 1869 és 1920 között megduplázódott, 1 millió 200 ezerrel 2 millió 400 ezerre növekedett. Leglátványosabban a főváros népessége (3,4-szeresére) és a regionális központok lakossága (1,9-szeresére) emelkedett. A többi városban ez a folyamat egészében kisebb volumenű volt. Ennek ellenére lakosságuk így is átlagosan másfélszeresére gyarapodott. Ez a növekedés azonban a századfordulóra lelassult, majd a háború évtizedében csaknem teljesen „leállt” (44. táblázat, 44. ábra).

4. TÁBLÁZAT

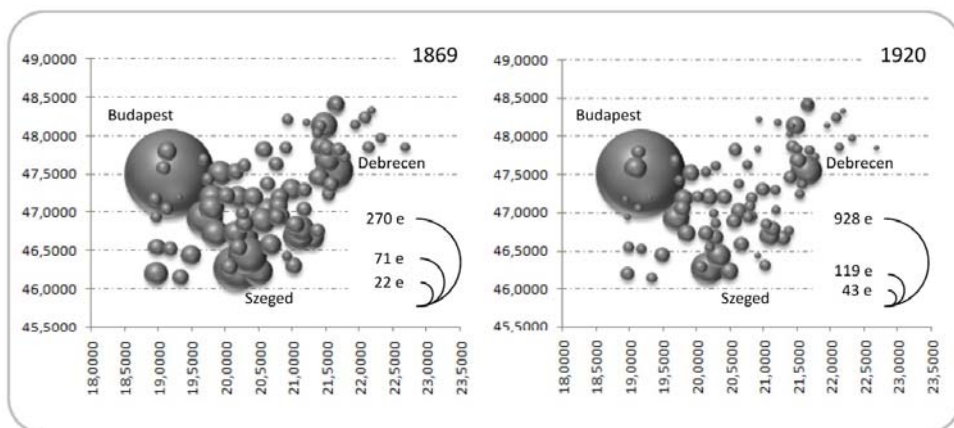
*Az alföldi városok lélekszáma és népességnövekedésének üteme
1869 és 1920 között*

Várostípusok	1869	1880	1890	1900	1910	1920
Főváros	270 685	360 551	491 938	716 476	880 371	928 996
Regionális központok	117 133	124 797	142 509	172 621	211 057	222 295
Megyeközpontok	155 570	166 541	182 991	209 611	241 176	258 797
Középvárosok	329 045	355 472	404 931	458 234	501 492	518 076
Kisvárosok	267 379	279 908	316 740	351 099	381 846	402 714
Járási funkciókkal is rendelkező települések	96 768	103 142	111 825	122 149	134 128	141 593
Összesen	1 236 580	1 390 411	1 650 934	2 030 190	2 350 070	2 472 471

Várostípusok	1869–1880	1880–1890	1890–1900	1900–1910	1910–1920
Főváros	1,33	1,36	1,46	1,23	1,06
Regionális központok	1,07	1,14	1,21	1,22	1,05
Megyeközpontok	1,07	1,10	1,15	1,15	1,07
Középvárosok	1,08	1,14	1,13	1,09	1,03
Kisvárosok	1,05	1,13	1,11	1,09	1,05
Járási funkciókkal is rendelkező települések	1,07	1,08	1,09	1,10	1,06
Összesen	1,12	1,19	1,23	1,16	1,05

Forrás: MSK Ús. 42. kötet,³⁴ MH 1926. (Saját számítás)

34 MSK Ús. 42. kötet = *A magyar szent korona országainak 1910. évi népszámlálása*. Első rész. *A népesség főbb adatai községek és népesebb puszták, telepek szerint*. Budapest 1912. (Magyar Statisztikai Közlemények. Új sorozat, 42.).

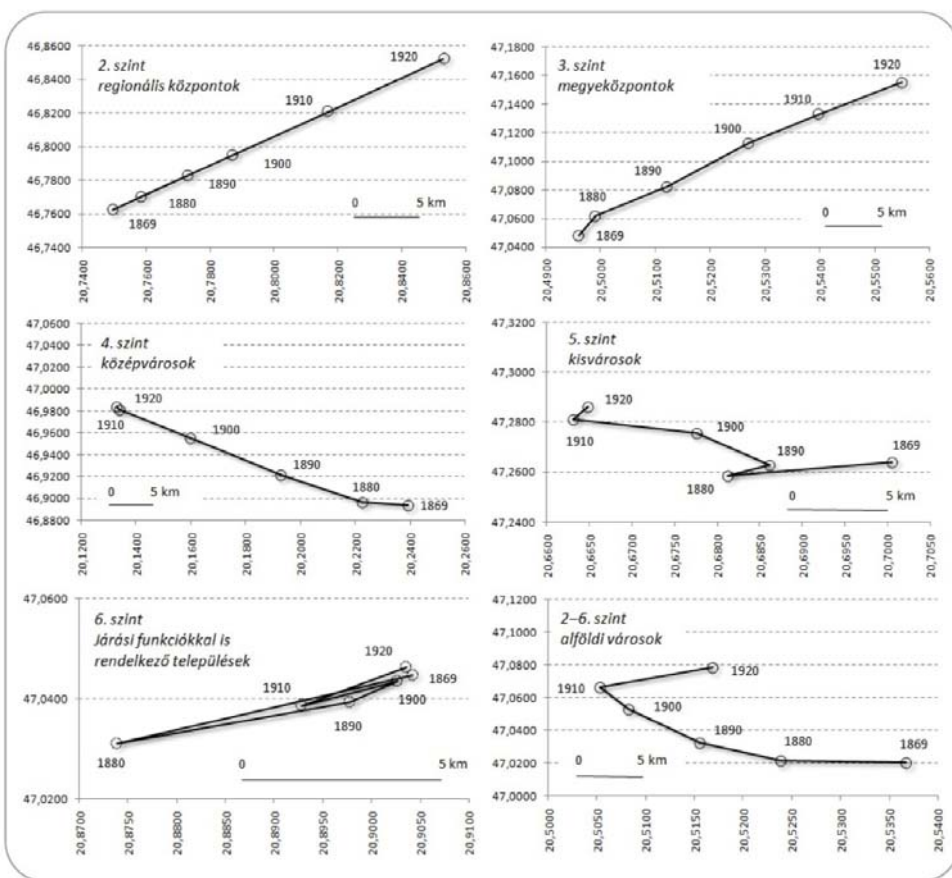
4. ábra. Az alföldi városok népességének változása 1869 és 1920 között
(Forrás: MSK Ús. 42. kötet. Saját szerkesztés)

Mindebből jól látszik, hogy a földrajzi mobilitási folyamatokban a főváros vonzereje volt a legmeghatározóbb. Ezt támasztja alá az is, hogy a vizsgált időszakban az alföldi lakosság súlypontja³⁵ Budapest felé közeledett: csak az 1910-es években mintegy 2,7 kilométert tolódott északnyugati irányba. Mivel a főváros súlya ilyen mértékben meghatározó volt, el is fedte az alacsonyabb hierarchiai szinteken zajló folyamatok összetettségét. Éppen ezért fontos, hogy a főváros adatait (átmenetileg) figyelmen kívül hagyjuk az alsóbb szintek vizsgálatakor.

Nem számítva tehát a székesfővárost, az alföldi települések népességének súlypontja kezdetben nagy léptekkel tolódott nyugati irányba, ami fokozatosan lelassult 1910-re, majd irányt váltva kelet felé húzódott (5. ábra). Ezt a látványos fordulatot az új határ kialakítása nagyban befolyásolta, hiszen a román állam területéről érkezők jelentős része a tiszántúli városokban talált átmenetileg menedékre. Ezzel az éles „irányváltással” azonban a regionális központok és a megyeközpontok egyáltalán nem jellemezhetők. Népességük súlypontja folyamatosan tolódott északkelet felé a

35 Az Alföld településeinek népességsúlypontját az $x = \frac{\sum_{i=1}^n f_{ixi}}{\sum_{i=1}^n f_i}$; $y = \frac{\sum_{i=1}^n f_{iyi}}{\sum_{i=1}^n f_i}$ összefüggések alap-

ján számítottam ki. Ahol x és y egy település földrajzi koordinátái tizedes fokban megadva, míg az f a tömeg, ebben az esetben az adott település adott évi lakosságszáma. A súlypontszámítások módszertanához lásd: BENE Lajos – TEKSE Kálmán: *Vizsgálatok a népesség területi eloszlásának alakulásáról Magyarországon 1900–1960*. A Központi Statisztikai Hivatal Népességtudományi Kutató Csoportjának és a Magyar Tudományos Akadémia Demográfiai Bizottságának Kiadványa, Budapest 1966. 11–21. (Központi Statisztikai Hivatal Népességtudományi Kutató Csoport Közleményei 9.), továbbá NEMES NAGY József: *Térbeli középértékek, súlypont*. In *Regionális elemzési módszerek*. Szerk. NEMES NAGY József. Budapest 2005. 72–74. (Regionális Tudományi Tanulmányok, 11) (a továbbiakban: NEMES NAGY 2005b).

5. ábra. Az alföldi városok népességének súlyponteltolódása hierarchiai szintenként 1869 és 1920 között

dualizmus éveiben. Közülük is a megyeközpontok súlypontja mintegy 12,7 kilométerrel húzódott északabbra Mezőtúr határából Kuncsorba és Örményes közé. Ez egyértelműen arra utal, hogy Szolnok, Nyíregyháza és főleg Sátoraljaújhely lakossága emelkedett az átlagot meghaladó mértékben, nagyjából kétszeresére. A középvárosok súlypontja ezzel szemben kezdetben nyugat, majd folyamatosan északnyugat felé mozdult el. Jászberény, Cegléd és Nagykőrös lakossága, noha másfélszeresére nőtt, mégis inkább Újpest rendkívüli, csaknem 8,5-szeres népességnövekedése volt az igazán meghatározó a súlypont eltolódásában. A kisvárosok és a járási funkciókkal is rendelkező települések népességének térbeli elrendeződése hasonlóan alakult. Az 1870-es években egy nagyon látványos nyugatra tolódás, majd az 1880-as években kelet, északkelet felé való elmozdulás jellemezte. Az utóbbi oka, hogy a polgári közigazgatás kiépítése az alsóbb szinteken – a jobbra keletre és északra fekvő városiányos

térségek vagy azok peremén kijelölt központokba – jelentős méretű lélekszámot vonzott. Az 1890-es években azonban eltérő folyamatok figyelhetők meg a kétféle városhierarchiai szinten. Amíg a kisvárosok népességnövekedésében a polgári közigazgatás mellett más, többnyire a modernizációhoz kötődő újabb funkciók is megjelentek, amelyek a nyugat felé történő elmozdulást eredményezték, addig ez a járási funkciókkal is rendelkező településekről aligha mondható el. Ezek a települések ugyanis a közigazgatási szerepkör mellett nemigen rendelkeztek más olyan funkcióval, ami látványosan növelhette volna népességüket. Ebben némi elmozdulás csak a következő évtizedben történt. Az 1910-es években viszont már ismét mindkét városhierarchiai szint súlyponteltolódásában a keleti irány dominált, amiben főleg a korábban leírt határváltozás játszhatott szerepet.

*

Mindent összevetve a mikrocentrumok kutatása, beleértve a Beluszky–Győri-féle vizsgálat előtt rejtve maradt központokat is, különösen fontos feladat az Alföld viszonylatában. Gazdaság- és társadalomtörténeti jelentésadásuk azonban az eddigiekhöz képest másféle megközelítést igényel. Az ágensi tapasztalatok számbavételével olyan mikrocentrumok is kijelölhetők, amik a makroszintű kutatásokhoz használt forrásokból nem, vagy csak részlegesen határozhatók meg. Ehhez nyújtanak segítséget a közigazgatási tájékoztató lapok. A rájuk épülő eredmények kontextualizálásához nyújt további segítséget a gravitációs modellszámításokra támaszkodó hipotetikus vonzaskörzet. Pontosabban ezek és az egykor volt központok ágensi tapasztalata alapján megrajzolt körzetek egymással történő összevetése. A többrétű jelentésadáshoz végül szükség van a száz évvel korábbi, 1828. évi állapotokkal történő összehasonlításra is.³⁶ Erre tanulmányom második, később megjelenő részében teszek kísérletet.

36 BÁCSKAI Vera – NAGY Lajos 1984. *Piackörzetek, piacközpontok és városok Magyarországon 1828-ban*. Budapest 1984.

I. MELLÉKLET

Az alföldi települések községhatáros térképe 1926-ban

ide jön az A/3-as méretű térkép (ld. külön fájlban)

Jelkulcs az I. melléklet táblázataihoz

- A a település járáson belüli statisztikai sorszáma
- B a település azonosító sorszáma a községhatáros térképen
- C változások (*, ⊙) és a községgel földrajzilag össze nem függő külterületi rész (❖) jelzése
- D a település közigazgatási szerepköre (msz)
- E a település közigazgatási szerepköre (jk)
- F a település jogállása (kk, nk, rtv, thj, szfv)
- G a település lélekszáma 1920-ban
- H rövid leírás
- I vármegye (ebben az esetben: Bé, Cs, Ha, JNSz, PPSK, SzU)
- * 1913 és 1926 között járáshoz csatolt település
- ⊙ 1913 és 1926 között újonnan létrejött település
- ❖ a település közigazgatásilag rendelkezik olyan külterületi résszel, ami földrajzilag nem határos az anyaközséggel
- msz megyeszékhely
- jk járásközpont
- kk kisközség
- nk nagyközség
- rtv rendezett tanácsú város
- thj törvényhatósági jogú város
- szfv székesfőváros
- Bé Békés vármegye
- Cs Csongrád vármegye
- Ha Hajdu vármegye
- JNSz Jász-Nagykun-Szolnok vármegye
- PPSK Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye
- SzU Szabolcs és Ung közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegyék

I. Az alföldi települések járásonként

A	B	C	Település neve	D	E	F	G	H
SZATMÁR, UGOCSA ÉS BEREK								
közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegyék								
Csengeri								
1	9		Császló			kk	553	A Csengeri járás 7 települése (Atya, Csengerbagos, Óvári, Pete, Szamosdara, Szamosdob, Vetés) Romániához került. Később a járáshoz csatolták a túlnyomórészt határ túloldalán maradt Szatmárnémeti járás északi nyúlványát: Garbolc, Kishódos, Méhtelek, Nagyhódos, Tisztaberek és Zajta községét.
2	4		Csegöld			kk	966	
3	1		Csenger		jk	nk	3618	
4	5		Csengersima			kk	521	
5	7		Csengerújfalú			kk	1080	
6	10		Gacsály			kk	1031	
7	24	*	Garbolc			kk	345	
8	16		Hermánszeg			kk	420	
9	21	*	Kishódos			kk	331	
10	12		Komlódtótfalu			kk	618	
11	25	*	Méhtelek			kk	592	
12	6		Nagygéc			kk	629	
13	22	*	Nagyhódos			kk	435	
14	14		Pátyod			kk	684	
15	2		Porcsalma			nk	2204	
16	19		Rápolc			kk	347	
17	11		Rozsály			kk	685	
18	15		Szamosangyalos			kk	512	
19	13		Szamosbecs			kk	414	
20	17		Szamossályi			kk	872	
21	18		Szamosatárfalva			kk	276	
22	20		Szatmárökörítő			kk	1835	
23	23	*	Tisztaberek			kk	626	
24	3		Tyukod			nk	2542	
25	8		Ura			kk	827	
26	26	*	Zajta			kk	611	
Fehérgyarmati								
1	40	*	Botpalád			kk	914	A Fehérgyarmati járástól nem vettek el Trianon során területet, ellenkezőleg a korábbi Szatmárnémeti járás három községét, Botpaládót, Kispaládót és Magosligetet a hatósága alá helyezték.
2	30		Cégénydányád			kk	907	
3	36		Csaholc			kk	597	
4	33		Darnó			kk	196	
5	27		Fehérgyarmat		jk	nk	4375	
6	43		Fülesd			kk	669	
7	49		Fülpös			kk	411	
8	50		Fülpösdaróc			kk	355	
9	51		Géberjén			kk	543	
10	31		Gyügye			kk	394	
11	34		Jánk			kk	1147	
12	53		Kérsemjén			kk	476	
13	55		Kisar			kk	947	
14	37		Kisnamény			kk	861	
15	41	*	Kispalád			kk	813	
16	57		Kisszekeres			kk	630	
17	44		Kölcse			kk	1130	
18	46		Kömörő			kk	794	

A	B	C	Település neve	D	E	F	G	H
19	42	*	Magosliget			kk	302	
20	35		Majtis			kk	473	
21	58		Mánd			kk	265	
22	52		Matolcs			kk	1311	
23	62		Milota			kk	949	
24	54		Nábrád			kk	943	
25	56		Nagyar			kk	875	
26	59		Nagyszekeres			kk	475	
27	60		Nemesborzova			kk	112	
28	28		Panyola			nk	1401	
29	47		Penyige			kk	725	
30	45		Sonkád			kk	677	
31	32		Szamosújlak			kk	404	
32	29		Szalmárcseke			nk	1768	
33	63		Tiszabecs			kk	1399	
34	65		Tiszacsécse			kk	329	
35	66		Tiszakóród			kk	1170	
36	48		Túristvándi			kk	687	
37	38		Túrricse			kk	601	
38	64		Uszka			kk	423	
39	39		Vámosoroszi			kk	594	
40	61		Zsarolyán			kk	423	
Mátészalkai								
1	67		Fábiánháza			nk	2184	A Mátészalkai járás területéből
2	83		Gebe			kk	2035	az új államhatár nem választott
3	74		Győrtelek			kk	1071	le részeket, ellenkezőleg, mivel
4	76		Hodász			kk	1747	a Nagykárolyi járást kettészelte,
5	93		Ilk			kk	944	s a járásközpont, Nagykároly
6	77		Jármi			kk	735	Romániához került, így a Ma-
7	79		Kántorjánosi			kk	2885	gyarországon maradt három
8	68		Kocsord			nk	2290	községet, Mértet, ³⁷ Vállajt ³⁸ és
9	69		Mátészalka	msz	jk	nk	6519	Penészleket ³⁹ a Mátészalkai já-
10	91	*	Mérk			kk	2704	ráshoz kapcsolták. Penészlek
11	81		Nagydobos			kk	2020	azonban földrajzilag nem érint-
12	70		Nagyecséd			nk	5203	kezett a Mátészalkai járással.
13	71		Nyírcsaholy			nk	2127	Köztük három község,
14	85		Nyírcsászári			kk	781	Szaniszló, Csomaköz és Mező-
15	80		Nyírdérzs			kk	748	fény közigazgatási területe hú-
16	84		Nyírmeggyes			kk	1916	zódott, ⁴⁰ ám e három település
17	82		Nyírparasznya			kk	840	szintén Romániához került.
18	86		Nyírvasvári			kk	1513	Penészlek integritását úgy oldot-
19	87		Olesva			kk	947	ták meg, hogy az említett három
20	88		Olcsvaapáti			kk	828	község levágott nyugati külterü-
21	72		Ópályi			nk	2099	leti részéből folyosót alakítottak
22	78		Papos			kk	644	ki, ami Vállaj és Penészlek kö-
23	73	*	Penészlek			nk	1593	zött húzódtott, összekötve föld-

37 MH 1913. 908.

38 MH 1913. 1284.

39 MH 1913. 1037.

40 TMAA (1914) 2005. 13–14. térképoldal.

A	B	C	Település neve	D	E	F	G	H
24	89		Szamoskér			kk	866	rajzilag is Penészleket a Máté-
25	90		Szamosszeg			kk	2649	szalkai járással. ⁴¹ A folyosót
26	75		Tunyog			kk	1184	Vállaj község hatósága alá he-
27	92	*	Vállaj			kk	2667	lyezték ideiglenesen. ⁴² Továbbá
28	94		Vitka			kk	1641	1917-ben Nyíriklód község be-
								olvadt Kántorjánosi területébe. ⁴³
Vásárosnaményi								
1	97	*	Barabás			kk	1452	A Vásárosnaményi járást a ko-
2	100	*	Beregdaróc			kk	1033	rábbi Tiszaháti és Mezőkaszonyi
3	101	*	Beregsurány			kk	869	járásokból hozták létre. Az előb-
4	102	*	Csaroda			kk	1040	bi központját, Beregszászt, illet-
5	106	*	Fejércse			kk	258	ve az utóbbi centrumát,
6	98	*	Gelénese			kk	793	Mezőkaszonyt, egyformán el-
7	110	*	Gergelyi			kk	927	csatolták 1920-ban. A Magyar-
8	107	*	Gulács			kk	1367	országhoz kapcsolt két járás, já-
9	108	*	Hete			kk	444	rasközpont nélkül maradt részeit
10	111	*	Jánd			kk	929	közigazgatásilag egybevonták,
11	103	*	Márok			kk	552	kialakítva ezzel a Vásárosna-
12	104	*	Márokpapi			kk	451	ményi járást, Vásárosnamény
13	105	*	Tákos			kk	728	központtal. Az elcsatolt Mező-
14	95	*	Tarpa			nk	3692	kaszony közigazgatási külterü-
15	113	*	Tiszaadony			kk	857	letének déli fele Magyarorszá-
16	114	*	Tiszaszalka			kk	1096	gon maradt, amelyet Barabás
17	115	*	Tiszavid			kk	572	község hatósága alá helyeztek. ⁴⁴
18	109	*	Tivadar			kk	286	
19	112	*	Ugornya			kk	550	
20	99	*	Vámosatya			kk	993	
21	96	*	Vásárosnamény		jk	nk	2393	

SZABOLCS ÉS UNG

közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegyék

Dadai alsó

1	123	Báj			kk	932	A Dadai alsó járásban közigaz-
2	116	Büdszentmihály			nk	8255	gatási változás nem történt a
3	124	Csobaj			kk	1057	vizsgált időszakban.
4	117	Polgár			nk	11 414	
5	125	Prügy			kk	1654	
6	126	Taktakenéz			kk	901	
7	118	Tiszabüd			nk	2277	
8	119	Tiszadada			nk	2808	
9	120	Tiszadob			nk	3298	
10	121	Tiszaeszlár			nk	3441	
11	127	Tiszaladány			kk	1330	
12	122	Tiszalók		jk	nk	4977	
13	128	Tiszatardos			kk	593	

41 MKKT 1926. VI. és IX. térképlap.

42 NM EAD KTL St. 2228. I. B4. A hozzácsatolt terület 1212 (20+12+1180) kat. hold.

43 NM EAD KTL St. 2215. I. A2. „Kántorjánosi község a vele összeépült Nyíriklód községgel 1917 évben a Belügyminiszter Ur 102322-917 B.M. sz. engedélye alapján egyesítettett s neve ideiglenesen »Kántorjánosi«-ban allapitatott [sic!] meg.” Vö. OSZK TK 2013. „Nyíriklód” keresőszó.

44 NM EAD KTL St. 2299. I. B4. A Barabáshoz csatolt terület 2711 kat. hold.

A	B	C	Település neve	D	E	F	G	H
Dadai felső								
1	129		Balsa			nk	1618	A Dadai felső járásban közigazgatási változás nem történt a vizsgált időszakban.
2	131		Buj			nk	3281	
3	132		Gáva		jk	nk	3131	
4	133		Ibrány			nk	4831	
5	141		Kenézlő			kk	1564	
6	134		Paszab			nk	1245	
7	135		Rakamaz			nk	4321	
8	130		Szabolcs			kk	591	
9	136		Timár			nk	1660	
10	137		Tiszabercel			nk	2229	
11	138		Tiszanagyfalu			nk	1718	
12	139		Vencsellő			nk	2928	
13	140		Viss			nk	1083	
14	142		Zalkod			kk	704	
Kisvárdai								
1	143		Ajak			nk	2360	A Kisvárdai járásban jelentősebb változás nem történt, egyedül a korábban a Tiszai járáshoz tartozó Szabolcsbáka községet vonták hatósága alá.
2	159		Anarcs			kk	1612	
3	144		Dombrád			nk	5297	
4	151		Döge			kk	1867	
5	153		Fényeslitke			kk	2310	
6	145		Gyulaháza			nk	1635	
7	155		Jéke			kk	536	
8	157		Kékcse			kk	1316	
9	146		Kisvárd		jk	nk	11 435	
10	154		Komoró			kk	846	
11	147		Nyírkársz			nk	2309	
12	148		Nyírtass			nk	2510	
13	156		Pap			kk	1167	
14	149		Pátroha			nk	2735	
15	150		Rétközberencs			nk	1046	
16	160	*	Szabolcsbáka			kk	1256	
17	152		Szabolcsveresmart			kk	1372	
18	158		Tiszakanyár			kk	1204	
Ligetaljai								
1	161		Nyírábrány			nk	4328	A Ligetaljai járásban közigazgatási változás nem történt a vizsgált időszakban.
2	162		Nyíracsád		jk	nk	3298	
3	163		Nyíradony			nk	4383	
4	164		Nyírbéltek			nk	2584	
5	165		Nyírgelse			nk	1583	
6	166		Nyírlugos			nk	2933	
7	167		Nyírmártonfalva			nk	2117	
8	168		Nyírmihálydi			nk	1614	
Nagykállói								
1	169		Balkány			nk	5908	A Nagykállói járásban közigazgatási változás nem történt a vizsgált időszakban.
2	178		Biri			kk	1101	
3	170		Bököny			nk	2612	
4	176		Érpatak			kk	2104	
5	177		Geszteréd			kk	1800	
6	171		Kállósemjén			nk	2903	

A	B	C	Település neve	D	E	F	G	H
7	179		Kiskálló			kk	672	
8	172		Nagykálló		jk	nk	8232	
9	173		Napkor			nk	3027	
10	174		Szakoly			nk	2124	
11	175		Újfehértó			nk	11 826	
Nyírbaktai								
1	180		Apagy			nk	1770	A Nyírbaktai járásban közigazgatási változás nem történt a vizsgált időszakban.
2	184		Besenyőd			kk	805	
3	190		Laskod			kk	814	
4	185		Levelek			kk	1570	
5	187		Lórántháza			kk	581	
6	186		Magy			kk	634	
7	188		Nyírbakta		jk	kk	1548	
8	192		Nyíribrony			kk	1008	
9	194		Nyírfákó			kk	991	
10	189		Nyírkércs			kk	658	
11	181		Nyírmada			nk	3175	
12	183		Ófehértó			nk	2246	
13	196		Ör			kk	1240	
14	191		Petneháza			kk	1365	
15	182		Pusztadobos			kk	1162	
16	193		Ramocsaháza			kk	1282	
17	195		Rohod			kk	1195	
18	197		Vaja			kk	2283	
Nyírbátori								
1	198		Encsencs			nk	1516	A Nyírbátori járásban közigazgatási változás nem történt a vizsgált időszakban.
2	199		Kisléta			nk	1724	
3	200	❖	Máriapócs			nk	2001	
4	201	❖	Nyírbátor		jk	nk	9075	
5	202		Nyírbogát			nk	3151	
6	203		Nyírgyulaj			kk	2264	
7	205		Nyírpilis			kk	1850	
8	206		Piricse			kk	1727	
9	204		Pócspetri			kk	1851	
Nyírbogdányi								
1	215		Berkesz			kk	850	A Nyírbogdányi járás területi kiterjedése változatlan volt a vizsgált időszakban. Annyi módosulás történt, hogy 1922-ben Kótaj községből kivált Nyírszöllös nagyközség. ⁴⁵
2	217		Beszterec			kk	1023	
3	207		Demecser			nk	3234	
4	216		Gégény			kk	1603	
5	218		Kék			kk	1528	
6	208		Kemecse		jk	nk	3706	
7	209		Kótaj			nk	3331	
8	210		Nagyhalász			nk	5701	
9	211		Nyírbogdány			nk	2115	

45 NM EAD KTL St. 2166. I. A2. „99859/921 Bm. sz. rendelet alapján 1922 szept. 1-jén nagyközséggé alakulván, Kótaj községből kivált és »Nyírszöllös« elnevezést kapott, 1485 k. hold területtel. Szabolcs vm. Törvényhatóságának 2874/924 sz. határozatával 1925 febr. 1 én Kótaj községtől átszabtolt 136 k. hold területtel megnövekedett.” Kótaj község területe 1913-ban 6831 kat. hold, 1926-ban 5203 kat. hold volt a helységnévtárak tanúsága szerint (MH 1913. 806. és MH 1926. 171). Nyírszöllös közigazgatási területe 1926-ban 1621 kat. hold volt (MH 1926. 215.).

A	B	C	Település neve	D	E	F	G	H
10	212		Nyírpazony			nk	2086	
11	213	☉	Nyírszöllős			nk	1202	
12	219		Nyírtét			kk	924	
13	221		Nyírtura			kk	1216	
14	214		Oros			nk	4908	
15	222		Sényő			kk	906	
16	220		Székely			kk	962	
17	223		Tiszarád			kk	724	
18	224		Vasmegyer			kk	1393	
Tiszai								
1	237		Benk			kk	569	A Tiszai járáshoz hat települést kapcsoltak 1920 után. Az elcsatolt Mezőkaszonyi járás négy falva, Kislónya, Mátyus, Nagylónya és Tiszakerecseny keletről, illetve az ugyancsak elszakított Nagykaposi járás két települése, Győröcske és Záhony északról növelte a Tiszai járás területét.
2	227		Eperjeske			kk	1163	
3	234		Gemzse			kk	855	
4	248	*	Győröcske			kk	226	
5	229		Gyüre			kk	983	
6	240	*	Kislónya			kk	596	
7	230		Kisvarsány			kk	920	
8	232		Kopócsapáti			kk	917	
9	235		Lövőpetri			kk	599	
10	225		Mándok		jk	nk	3367	
11	244	*	Mátyus			kk	598	
12	238		Mezőladány			kk	1035	
13	241	*	Nagylónya			kk	1327	
14	231		Nagyvarsány			kk	1166	
15	236		Nyírlövő			kk	670	
16	233		Révaranyos			kk	963	
17	242		Tiszabezded			kk	1482	
18	245	*	Tiszakerecseny			kk	1462	
19	228		Tiszaogyorós			kk	797	
20	246		Tiszaszentmárton			kk	1070	
21	226		Tornyospálca			nk	2484	
22	243		Tuzsér			kk	1525	
23	239		Újkenéz			kk	748	
24	249	*	Záhony			kk	1171	
25	247		Zsurk			kk	884	
HAJDU								
vármegye								
Hajdúszoboszlói								
1	251		Földes			nk	5425	A Hajdúszoboszlói járásban közigazgatási változás nem történt a vizsgált időszakban.
2	257	❖	Hajdúszoboszló		jk	rtv	17 722	
3	252		Hajdúszovát			nk	3763	
4	253		Kaba			nk	6815	
5	254		Nádudvar			nk	9465	
6	255		Püspökladány			nk	13 246	
7	256		Tetétlen			nk	2109	
Központi								
1	266		Alsójózsa			kk	1232	A Központi járásban közigazgatási változás nem történt a vizsgált időszakban.
2	258		Balmazújváros			nk	13 223	
3	268		Debrecen	msz	jk	thj	103 186	
4	259		Egyek			nk	5641	

A	B	C	Település neve	D	E	F	G	H
5	267		Felsőjózsa			kk	2058	
6	260		Hajdudorog			nk	11 235	
7	261		Hajdusámson			nk	5859	
8	262		Mikepércs			nk	2316	
9	263		Téglás			nk	2530	
10	264		Tiszacsege			nk	4630	
11	265		Vámospércs			nk	4780	

BÉKÉS

vármegye

Békési

1	272		Békés		jk	nk	28 161	A Békési járásban közigazgatási
2	273		Köröstarcsa			nk	5853	változás nem történt a vizsgált
3	274		Mezőberény			nk	13 477	időszakban.

Gyomai

1	275		Endrőd			nk	13 850	A Gyomai járásban közigazgatási
2	276		Gyoma		jk	nk	11 942	változás nem történt a vizsgált

Gyulai

1	277	❖	Doboz			nk	6880	A Gyulai járás hatósága alá ke-
2	281	❖	Gyula	msz	jk	rtv	24 908	rült, a korábban Békéscsabai já-
3	278		Gyulavári			nk	3617	ráshoz tartozó Újkígyós község
4	279		Kétegyháza			nk	4681	a vizsgált időszakban. Ezzel egy
5	280	*	Újkígyós			nk	4809	időben megszűnt a Békéscsabai

járás.

Orosházi

1	282		Békéssámson			nk	4709	Az Orosházi járás legjelentősebb
2	283		Csorvás			nk	6147	közigazgatási változása a vizsgált
3	284		Gádoros			nk	4499	időszakban, hogy 1924-ben a
4	285	⊙	Gerendás			nk	2265	szomszédos Békéscsabai járás
5	286		Nagyszénás			nk	5294	központjának, Békéscsaba nyu-
6	287	❖	Orosháza		jk	nk	24 079	gati területéből Gerendás néven
7	288		Pusztaföldvár			nk	3065	önálló községgé alakult a koráb-
8	289		Szentetornya			nk	5506	ban Nagygerendáspusztá néven
9	290		Tótkomlós			nk	10 420	szereplő külterületi rész. ⁴⁶

Szarvasi

1	291		Békésszentandrás			nk	5861	A Szarvasi járás legjelentősebb
2	292	⊙	Csabacsüd			nk	1182	közigazgatási változása a vizs-
3	293		Kondoros			nk	6090	gált időszakban, hogy 1924-ben
4	294		Öcsöd			nk	7634	önállósult Békésszentandrás köz-
5	295		Szarvas		jk	nk	25 224	ségből Csabacsüd. ⁴⁷ Az új köz-

ség azon a területen jött létre,

ami korábban Békésszentand-

46 NM EAD KTL St. 492. I. A1. „A község 1924. febr. 15.-ig Bcsaba r. t. [Békéscsaba rendezett tanácsú] városhoz tartozott mint Nagygerendáspusztai előljárói kirendeltséggel. 1924 febr. 15.-én a 140260/V-1923 B. M. sz. rendelettel Gerendás elnevezéssel önálló nagyközséggé alakult.”

47 NM EAD KTL St. 499. I. A2. „Csabacsüd pusztá a 169.404/1924-V. B. M. sz. rendelettel önálló nagyközséggé alakított.”

A	B	C	Település neve	D	E	F	G	H
								ráshoz tartozott, de azzal földrajzilag nem érintkezett.
Szeghalmi								
1	296		Füzesgyarmat			nk	9784	A Szeghalmi járásban közigazgatási változás nem történt a vizsgált időszakban.
2	297		Körösladány			nk	7971	
3	298		Szeghalom		jk	nk	9460	
4	299		Vésztő			nk	9373	
BIHAR								
vármegye								
Berettyóújfalusi								
1	301	*	Bakonszeg			nk	1645	A Berettyóújfalusi járás területéhez kapcsolták a korábban a Sárréti járáshoz tartozó Bakonszeget. Továbbá Újiráz község mind az 1914-es, mind az 1926-os közigazgatási térképen tévesen lokalizált község. ⁴⁸ Iráz falu, ami az akkori Sebes-Körös folyó jobb partján fekvő település volt, a török korban elpusztult, jöllehet a vízrendezési munkálatok során, az 1870-es években, megtalálták a hajdani község romjait. A falu emlékét az Iráz pusztá elnevezés őrízte. A terület Komádi külterületi észét képezte, különböző névalakban: Irász (1882), Iráz (1898), Irász (1907), Ihász (1913), Ihrázpuszta (1926). ⁴⁹ A korábban mondott térképeken jelölt Újiráz tévedésből azonos az előbb említett Iráz pusztával, ami a vizsgált korszakunkban mindvégig Komádi külterületi részét képezte. Ezzel szemben Újiráz község nem Iráz pusztán jött létre. Az új községet a nagyváradi káptalan alapította 1908 és 1912 között a tulajdonában lévő Darusziget pusztán, ami közigazgatásilag Csökmő falu déli, külterületi részét képezte, a szabályozott Sebes-Körös medrének jobb partján. ⁵⁰
2	302		Berettyószentmárton			nk	1536	
3	303		Berettyóújfalu	msz	jk	nk	9134	
4	304		Csökmő			nk	3438	
5	306		Darvas			nk	1268	
6	307		Furta			nk	2082	
7	309		Gáborján			nk	1714	
8	310		Hencida			nk	2285	
9	311		Szentpéterszeg			nk	1800	
10	305	⊙	Újiráz			kk	680	
11	312		Váncsod			nk	1894	
12	308		Vekerd			kk	445	
13	313		Zsáka			nk	3517	

48 TMAA (1914) 2005. 23. térképpoldal, MKKT 1926. XII. térképlap.

49 MH 1882. 147., MH 1898. 366., MH 1907. 549., MH 1913. 796., MH 1926. 169.

A	B	C	Település neve	D	E	F	G	H
Biharkeresztesi								
1	314		Ártánd			nk	863	A Biharkeresztesi járásban
2	315		Bedő			nk	621	Ártánd községhez csatolták a
3	316		Berekböszörmény			nk	2954	békeszerződést követően Ro-
4	317		Biharkeresztes	jk		nk	3669	mániához került Bors község
5	318		Bojt			nk	1215	Magyarországon maradt ré-
6	319		Komádi			nk	8710	szét. ⁵¹
7	320		Körösszakál			nk	1076	
8	321		Körösszegapáti			nk	1957	
9	322		Magyarhomorog			nk	1631	
10	325		Mezőpeterd			kk	819	
11	323		Mezősas			nk	1519	
12	324		Nagykerek			nk	1928	
13	326		Told			kk	631	
Cséffa-nagyszalontai								
1	327		Biharugra			nk	2116	A Cséffa-nagyszalontai járás két
2	328		Geszt			nk	1821	járás összevonásából keletkezett
3	329		Körösnagyharsány			nk	1426	a trianoni békeszerződést köve-
4	330		Kötegyán			nk	2830	tően. Nagyszalonta város elcsa-
5	331		Méhkerék			nk	1924	tolásával a Magyarországon ma-
6	332		Mezőgyán			nk	2236	radt járás nyugati része
7	333	⊙	Nagyszalonta			nk	420	Kötegyán, Méhkerék és Sarkad
8	334		Okány	jk		nk	4340	községgel csatlakozott az egy-
9	335		Sarkad			nk	10 751	kori Cséffai járás településeihez.
10	336		Sarkadkeresztúr			nk	2361	Nagyszalonta város külterület-
11	337		Zsadány			nk	2357	ének nyugati része is Magyaror-
								szághoz került, amelyen 1924-
								ben önálló község alakult Nagy-
								szalonta néven. ⁵²
Derecskei								
1	338		Derecske	jk		nk	9843	A Derecskei járás három koráb-
2	339	*	Esztár			nk	1819	bi települése (Hosszúpályi,
3	340		Hajdubajos			nk	2167	Monostorpályi és Vértés) köz-
4	341	*	Kismarja			nk	2569	igazgatásilag kikerült a járás ha-
5	342		Konyár			nk	2905	tósága alól, ugyanakkor a Be-
6	343	*	Pocsaj			nk	3209	rettyóújfalui járás két községe,
7	344		Sáránd			nk	1750	Esztár és Pocsaj, továbbá az
8	345		Tépe			nk	1099	egykori Szalárdi járás egyik
								települése, Kismarja a járás új
								részét képezte.

50 NM EAD KTL St. 510. I. A2. „1911-ben a n.varadi l. sz. Kaptalan [nagyváradi latin szertartású káptalan] Darusziget ptai [pusztai] részén »Ujiráz« nevű 150 házra engedélyezett telepes községet létesített. /:9737/x.2-1912 FM. sz.:/ Jelenlegi területe 526 h. [kat. hold] 400 □öl [négyesögöl].” Csökmő közigazgatási területe 1913-ban 14 678 kat. hold, 1926-ban 14 151 kat. hold volt, a különbség 527 kat. hold, ami lényegében megfelel Újiráz területének. MH 1913. 479. és MH 1926. 90.

51 NM EAD KTL St. 520. I. B4. „A trianoni békeszerződés folytán Ártánd község határából a román igazgatás alatti Bors-hoz csatoltatott 55 k. hold terület, és viszont, Borstól Ártánd községhez 1465 k. hold.”

52 NM EAD KTL St. 539. I. A1. A „87768-1924 B.M. rendelettel Nagyszalonta község név alatt mint megalakult község 1924 dec. 4-én kezdte meg működését.”

A	B	C	Település neve	D	E	F	G	H
Sárréti								
1	346		Báránd			nk	4123	A Sárréti járás területén annyi
2	347		Biharnagybajom		jk	nk	4212	változás történt, hogy
3	348		Bihartorda			nk	1621	Bakonszeg község a
4	349		Dancsháza			kk	542	Berettyóújfalusi járáshoz került.
5	350		Nagyrábé			nk	3208	
6	351		Sáp			nk	1293	
7	352		Sárrétudvari			nk	4193	
8	353		Szerep			nk	2334	
Székelyhidi								
1	354		Álmosd			nk	2239	A Székelyhidi járás Magyaror-
2	355	*	Bagamér			nk	3327	szágon maradt része, összesen
3	356	*	Hosszúpályi			nk	4061	négy település, Álmosd, Kokad,
4	357		Kokad			nk	916	Nagyléta és Újléta képezte az
5	358	*	Monostorpályi			nk	2126	újonnan megszervezett járás
6	359		Nagyléta		jk	nk	6343	magját. A Derecskei járásból há-
7	360		Újléta			nk	1318	rom község, Hosszúpályi,
8	361	*	Vértes			nk	2651	Monostorpályi és Vértes, továb-
bá az Érmihályfalvi járásból egyedül Magyarországon maradt Bagamér került az új járásköz- pont Nagyléta hatósága alá.								
CSANÁD, ARAD ÉS TORONTÁL								
közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegyék								
Battonyai								
1	362		Battonya		jk	nk	13 737	A Battonyai járás Tornya közsé-
2	365		Dombegyház			kk	4874	gét 1920-ban elcsatolták. Kever-
3	363		Kevermes			nk	4477	mes község földrajzilag nem
4	366		Magyardombegyház			kk	680	érintkező külterületi részét, Vi-
5	364		Mezőhegyes			nk	7482	zespusztát a Romániához kap-
csolt Nagyiratos község hatósá- ga alá vonták. ⁵³								
Eleki								
1	367		Almáskamarás			nk	2404	Az Eleki járás öt települését
2	368		Elek		jk	nk	7640	(Gyulavarsánd, Nagypél,
3	369		Medgyesbodzás			nk	2264	Ottlaka, Sikló és Szentmárton
4	370		Medgyesegyháza			nk	5504	községet) csatolták Romániá-
5	371		Nagykamarás			nk	3908	hoz. Ottlaka földrajzilag nem
érintkező külterületi részét (Meggyes pusztát) viszont a földrajzilag érintkező Medgyesegyházához kapcsolt- ták. ⁵⁴ Nagykamarás község ha-								

A	B	C	Település neve	D	E	F	G	H
								tósága alá vonták az elcsatolt Sikló község (földrajzilag nem érintkező) külterületi részét. ⁵⁵
								Továbbá Elek községhez kapcsolták az elcsatolt Gyulavarsánd község (az anyaközséggel földrajzilag szintén nem érintkező) Jánosháza nevű pusztáját. ⁵⁶
Központi								
1	372		Apátfalva			nk	5741	A Központi járástól elcsatoltak
2	373		Földeák			nk	5586	négysz települést (Ambrózfalva,
3	374		Királyhegyes			nk	990	Csanádalberti, Nagymajláth és
4	375		Magyarcsanád			nk	2981	Pitvaros községet) a Nagylaki
5	377		Makó	msz	jk	rtv	37 141	járáshoz. Püspöklele földrajzilag
6	376		Püspöklele			nk	2451	nem érintkező külterületi határ- része, Kis- és Nagykopáncs puszta Nagykopáncs község né- ven önálló településsé alakult 1921-ben, és a Nagylaki járás- hoz csatolták. ⁵⁷
Mezőkovácsházi								
1	378		Csanádapáca			nk	4576	A Mezőkovácsházi járásban
2	379		Dombiratos			nk	1394	közigazgatási változás nem tör- tént a vizsgált időszakban.
3	380		Kunágota			nk	6232	
4	381		Magyarbánhegyes			nk	3906	
5	382		Mezőkovácsháza		jk	nk	4721	
6	383		Nagybánhegyes			nk	5245	
			Reformátuskovács					
7	384		háza			nk	1448	
8	385		Végegyháza			nk	1677	
Nagylaki								
1	386		Ambrózfalva			nk	1063	A Nagylaki járáshoz kapcsolták
2	387		Csanádalberti			nk	1377	a korábban a Központi járáshoz
3	388	❖	Csanádpalota		jk	nk	6129	tartozó Püspöklele (anyatelepü- léssel földrajzilag nem érintke-
4	389		Kövegy			nk	934	

54 NM EAD KTL St. 769. I. B4. „A község területéből a békekötés folytán mi sem szakított el, ellenben az Arad vármegyébe kebelezett Meggyes pusztá területét Ottlaka anyaközségtől elszakított és kisközséggé alakulván [1927!], Pusztáottlaka elnevezéssel a községhez csatoltatott.” za területe 1913-ban 8272 kat. hold, 1926-ban 8761 kat. hold volt. MH 1913. 902. és MH 1926. 193.

55 NM EAD KTL St. 770. I. B4. „Sikló községtől Botos pta [puszta] 1681 kat. hold területtel.” Nagykamarás község területe 1913-ban 2416 kat. hold, 1926-ban 11 960 kat. hold volt (MH 1913. 950. és MH 1926. 205). A jelentős gyarapodásra nem találtam magyarázatot.

56 NM EAD KTL St. 767. I. B4. „1923. október 20-án ide lett csatolva Gyulavarsánd község Jánosháza pusztája 1667 kat. hold, Nagypél község határából 397 kat. hold és Ottlaka község határából 25. kat. hold.” Elek területe 1913-ban 26 538 kat. hold, 1926-ban 22 048 kat. hold volt (MH 1913. 525. és MH 1926. 100.). A jelentős csökkenésre nem találtam magyarázatot.

57 NM EAD KTL St. 782. I. A2. „Kis és Nagykopáncs pusztá 1921-ig Püspöklele községhez tartozott, amikor is kisközséggé alakult át (12348-1921 B.M. rendelet).” Püspöklele területe 1913-ban 12 174 kat. hold, 1926-ban 8094 kat. hold volt. MH 1913. 1072. és MH 1926. 236.

A	B	C	Település neve	D	E	F	G	H
5	392	⊙	Nagykopáncs			kk	434	ző) külterületi részén 1921-ben
6	390	⊙	Nagylak			nk	503	önálló községgé alakult Nagy-
7	391		Nagymajláth			nk	1038	kopáncs falut. ⁵⁸ Továbbá a tria-
8	393		Pitvaros			nk	3091	noni határrendezés során Nagy-
								lak község Romániához került,
								azonban a település határának
								északnyugati szeglete Magyar-
								országon maradt, ezt a területet
								Csanádpalotához kapcsolták. ⁵⁹
								(Csanádpalotának azonban meg-
								maradt az a külterületi része,
								ami földrajzilag nem érintkezett
								a községgel.) Ugyanakkor
								Nagylak község nyugati pere-
								mén futó vasútvonalat Magyar-
								országhoz csatolták, egy kes-
								keny területsávval együtt. ⁶⁰
								Ezen jött létre hasonló névvel a
								magyarországi Nagylak község
								a vasútállomás és a kendergyár
								körül 1921-ben. ⁶¹
Torontáli								
1	394	*	Deszk			nk	2377	A Torontáli járás korábban nem
2	401	*	Ferencszállás			kk	600	létezett. Torontál vármegye
3	395	* ⊙	Gyála (Nagyvér)			nk	153	északi része Magyarországhoz
4	396	*	Kiszombor		jk	nk	4329	került a trianoni szerződés alap-
5	402	*	Klárafalva			kk	583	ján. Ebből szervezték meg a
6	397	*	Kübekháza			nk	1821	Torontál járást. Gyála (Nagyvér)
7	398	*	Ószentiván			nk	1379	községet elcsatolták, azonban a

58 NM EAD KTL St. 782. I. A2. „Kis és Nagykopáncs pusztája 1921-ig Püspöktele községhez tartozott, amikor is kisközséggé alakult át (12348-1921 B.M. rendelet).”

59 Az említett terület egyszerre határos Csanádpalotával, Mezőhegyessel és Pitvarossal. Egyik község közigazgatási tájékoztató lapja sem tesz említést azonban a területgyarapodásról. (Rendre: NM EAD KTL St. 778, 763, 783.) Ez jellemzően rávilágít a szóban forgó forrás megbízhatóságának korlátaira a kérdőíveket kitöltő jegyzők, körjegyzők gyakran felületes adatközlésére. Ennek ellenére a helység-névtárak segítségével megválaszolható a kérdés. Mezőhegyes területe mind 1913-ban, mind 1926-ban 30 193 kat. hold volt (MH 1913. 912. és MH 1926. 195.). Hasonló volt a helyzet az említett időszakban Pitvaros esetében is. A község területe 2283 kat. hold maradt (MH 1913. 1049. és MH 1926. 230.). Ezzel szemben Csanádpalota közigazgatási területe megváltozott: 1913-ban 16 272 kat. hold, 1926-ban már 16 281 kat. hold volt (MH 1913. 454. és MH 1926. 83.). Ebből egyértelmű, hogy a kérdéses, korábban Nagylakhoz tartozó terület Csanádpalota községéhez került.

60 TMAA (1914) 2005. 33. térképpoldal, MKKT 1926. XV. térképlap.

61 NM EAD KTL St. 780. I. A2. „Az egész község és határából 22.000 hold Romániához csatoltatott a trianoni szerződés folytán. A megmaradt 2000 hold és kendergyár magyar igazgatás alatt maradt.” Továbbá Uo. I. B1. – „A jelenkori község a megmaradt részekből alakult pusztája község mely a trianoni határon a volt nagylak [sic!] községtől 3 km-re fekszik. – A községet a Maros folyó érinti.” A forrás ezáltal nem közli a vonatkozó belügyminiszteri rendeletet, ami a községalapítást engedélyezte, így az évet sem ismerteti. Vö. TÓTH Ferenc: Nagylak. In *Csongrád megye építészeti emlékei*. Szerk. TÓTH Ferenc. Szeged 2000. (Elektronikusan: http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/megyek_oroksege/Csongrad_megye/index_3.htm. Megtekintve: 2013. augusztus 19.)

A	B	C	Település neve	D	E	F	G	H
8	399	*	Szőreg			nk	3369	Szegedet elhagyó, szabályozott
9	400	*	Újszentiván			nk	1200	medrű Tisza, ami rövid szakaszon az új államhatárt képezte, kettészelte az említett falu külterületét. A folyó jobb partján elterülő rész Magyarországhoz került, amin 1921-ben hasonló, Gyála néven önálló községet szerveztek, amelynek keleti határa az új folyómeder, míg északi, nyugati és déli határa az Ó-Tisza volt. ⁶² Kiszombor község hatósága alá helyezték az elcsatolt Porgány és Nagycsanád község Magyarországon maradt határrészét. ⁶³ Kübekházához Óbék községtől csatoltak területet. ⁶⁴ Ószentiván község területet veszített, amit a Szerb–Horvát–Szlovén Királysághoz csatoltak. ⁶⁵ Ferencszállás területe csak 1928-ban módosult. ⁶⁶

62 NM EAD KTL St. 785. I. A2. „Ezen terület, miután 1921. évi aug. hó 21.én a szerb megszállás alól felszabadult – 84.889/V-a1921 B.M. szu. rendelet alapján Gyála (Nagyrét) név alatt mint önálló község működik.” Területe 4808 kat. hold (MH 1926. 123. vö. NM EAD KTL St. 785. I. B2).

63 NM EAD KTL St. 786. I. B4. „A községnek »Sárgahatár« dülőjéből 423 kat. hold föld román elszakított területen van, Nagycsanád határából 132, s Porgány határából 1869 kat. hold terület helyezettett a község hatósága alá az u. n. trianoni békeszerződés következtében.” Kiszombor területe 1913-ban 10 317 kat. hold, 1926-ban 11 908 kat. hold volt (MH 1913. 789. és MH 1926. 168.).

64 NM EAD KTL St. 787. I. B4. „A Kisbébi határrész 250 hold Román [sic!] területhez Óbék [Óbék] községhez csatoltatott. Óbék község határából Feketerét, Szelistye és Budzsák dülőkből 999 hold ide csatoltatott.” Kübekháza területe 1913-ban 3610 kat. hold, 1926-ban 4373 kat. hold volt (MH 1913. 832. és MH 1926. 178.).

65 NM EAD KTL St. 788. I. B4. „Elszakított területek, mely most szerb megszállás alatt áll 225 kat. hold.” Ószentiván területe 1913-ban 4198 kat. hold, 1926-ban 3951 kat. hold volt (MH 1913. 1009. és MH 1926. 218.).

66 NM EAD KTL St. 791. I. A2. „1929.ben Csanád Arad Torontál vm. alispánjának 15393/1928 al.számú a nagym. [nagyméltóságú] B. M. urnak 98.831/1928 sz. határozatával Kiszombor község határából 227 kat. hold 1642 negyzsögöl [sic! – helyesen: négyszögöl; az 1642 négyszögöl ráadásul egy újabb holdnak (1600 nl = 1 kat. holdnak) felel meg]. Deszk község határából 370 kat. [hold] 640 öl terület csatolta[t]ott a községhez.” Ferencszállás területe 1888-ban 611 kat. hold, 1892-ben 52 kat. hold, 1898-ban és 1900-ban 51 kat. hold, 1902-ben és 1907-ben 62 kat. hold, 1913-ban 63 kat. hold és végül 1926-ban 62 kat. hold volt (MH 1888. 331., MH 1892. 1125., MH 1898. 202., MH 1900. 256., MH 1902. 628., MH 1907. 304., MH 1913. 581., MH 1926. 112.). Amennyiben összeadjuk az 1926. évi és az 1928. évi értékeket (62+228+370), akkor a község területe 660 kat. hold volt. Ezzel szemben a település birtokívei alapján a területe 716 kat. hold volt (NM EAD KTL St. 791. I. B2). Ugyanakkor 1929 végén, vagy 1930 elején a község körjegyzője azt írta, hogy a „község határa most van kat. felmérés alatt”. (Uo.) A későbbi adatok megjelenítésekor a saját szerkesztésű térképen Ferencszállás területét 62 kat. holdnak, az 1926. évi viszonyoknak megfelelően ábrázoltam.

A	B	C	Település neve	D	E	F	G	H
CSONGRÁD								
vármegye								
Csongrádi								
1	403		Csanytelek			nk	4652	A Csongrádi járásban annyi közigazgatási változás történt, hogy a korábban Tiszántúli járáshoz tartozó Fábiansebestyén és Nagymágocs település a Csongrádi járás hatósága alá került. Egyedül Nagymágocs községnek volt olyan külterületi része, ami az anyatelepüléssel földrajzilag nem érintkezett. ⁶⁷
2	408		Csongrád	jk	rtv	25	888	
3	406	*	Fábiansebestyén			kk	1329	
4	407		Magyartés			kk	444	
5	404	* ❖	Nagymágocs			nk	3692	
6	405		Tömörkény			nk	3797	
Kiskundorozsmai								
1	409		Kiskundorozsma	jk		nk	18 504	A Kiskundorozsmai járás megyezik a korábbi Tiszáninneni járással. Azon túl, hogy átneveztek a járást, előállt az a helyzet, hogy a járás területén belül egy újabb járási enklávét hoztak létre. Algyő község és a vele földrajzilag nem érintkező külterületi része a Mindszenti járáshoz tartozott. Tehát a község nemcsak Sövényháza község közigazgatási területén képezett enklávét, hanem a járásban egy újabb járásrész volt. Így területén közigazgatási változás nem történt a vizsgált időszakban. Sándorfalva külterületi szerkezete meglehetősen összetett képet mutat. Három olyan külterületi része volt, ami az anyaközséggel földrajzilag nem érintkezett, azok lényegében Sövényháza összefüggő külterületén enklávét alkottak. ⁶⁸
2	410		Kistelek			nk	9468	
3	414		Öttömös			kk	862	
4	415		Pusztamérges			kk	1840	
5	411	❖	Sándorfalva			nk	5639	
6	412		Sövényháza			nk	6469	
7	413		Tápé			nk	3823	

67 NM EAD KTL St. 795. I. B3. Az anyaközséggel földrajzilag nem érintkező külterületek: „Cserebökény (676 h.) 30 km, Józsefszállás (2170 h.) 29 km, Disznóhalom (1294 h.) 26 km, Lajoshalom (1715 h.) 27 km, Györgykirályság (1383 h.) 22 km.”

68 NM EAD KTL St. 800. I. B3. Sándorfalva közigazgatási tájékoztató lapjához a jegyző külön térkép-mellékletet csatolt. Ezen I. számmal jelölte a belterületet, II. számmal a „Homok tanyák” külterületi részt és a III–IV. számokkal pedig a „Fekete tanyákat”. A III. és a IV. területe, mint ahogy a többi külterületi rész sem függött össze földrajzilag egymással. „A község külterülete II. rész homoki tanyák III. és IV. rész fekete tanyák, mind a község belterületétől Sövényháza község földjei által elszigetelve külön-külön fekszenek. II. rész 785 kh. [kat. hold] III [.] rész 807 kh. IV. rész 368 kh. területtel, a község belterületétől 6–8 kilométer [sic!] távolságra.”

A	B	C	Település neve	D	E	F	G	H
Mindszenti								
1	416		Algyő			nk	3050	A Mindszenti járás négy településéből három egymással földrajzilag összefüggő területet alkotott, ez alól Algyő kivétel volt. Lényegében Sövényháza területén (ezzel együtt a Kiskundorozsmai járás területén egyben járási) zárványként jelent meg, ami korábban Sándorfalva külterületét képezte (lásd még az előző, Kiskundorozsmai járás leírását). Algyő 1883-tól ismét önálló nagyközség. ⁶⁹ Derekegyház falunak több olyan külterületi része is volt, ami az anyaközséggel földrajzilag nem volt határos. ⁷⁰
2	417	❖	Derekegyház			nk	2567	
3	418		Mindszent		jk	nk	10 069	
4	419		Szegvár			nk	7872	

BÁCS-BODROG

vármegye

Bácsalmási

1	423		Bácsalmás		jk	nk	11 517	A Bácsalmási járásban jelentős területi változások történtek a vizsgált időszakban. A trianoni békeszerződés értelmében Katymár községtől több mint 3 ezer, ⁷¹ Madaras községtől több mint 5 ezer ⁷² kat. hold földet csatoltak el. Katymár és Madaras község körbeöleli azt a zárványt, ami a Bajai járáshoz tartozó Bácsborsód község (a községgel) földrajzilag nem érintkező külterülete (így a terület egyben a Bácsalmási járásba zárt Bajai járáshoz tartozó járási enklávé). Szabadka törvényhatósági jogú város elcsatolásával a település északnyugati külte-
2	424	⊙	Felsőcsikéria			nk	1805	
3	425		Katymár			nk	4168	
4	426	⊙	Kelebia			nk	1610	
5	427		Kunbaja			nk	2558	
6	428		Madaras			nk	4252	
7	429		Mátételke			nk	768	
8	430		Tataháza			nk	1703	
9	431	⊙	Tompa			nk	4825	

69 NM EAD KTL St. 805. I. A2. „A községet 1879-ben a Tisza árja elöntötte és a megsemmisült község határa az ujonnan [sic!] alakult Sándorfalvához csatoltatott. A következő években a község újra épült, régi lakosai visszatértek és újra önálló községgé alakultak. 7882/1882 B.M. számú rendelete alapján régi határának egy része azonban Sándorfalvához csatoltatott.” Vö. NM EAD KTL St. 800. I. A2.

70 NM EAD KTL St. 806. I. B3. „A községi központtal össze nem függő puszták a központtól 30–40 km. távolságra fekszenek[,] ezek képezik a község külterületét 9000 k. hold területtel[,] ezen puszták nevei: Kis- és Nagyujeváros, Kiskirályság, Csereszentlászló[,] Istvánhegyes, Terehalom. Ezen puszták közigazgatási ügyeit egy külterületi előljáróság végzi[,] melynek szervezése és fejlesztése folyamatban van.”

71 NM EAD KTL St. 152. I. B4. „A békekötés folytán elszakított terület 3042 kat. hold.”

72 NM EAD KTL St. 155. I. B4. „A békekötés folytán elszakított terület: 5139 kat. hold.”

A	B	C	Település neve	D	E	F	G	H
								rületi része Magyarországhoz került. Ezt a Bácsalmási járás hatósága alá helyezték. Az említett területen három községet szerveztek: Felsőcsikéria, ⁷³ Kelebia ⁷⁴ és Tompa ⁷⁵ néven.
Bajai								
1	432		Bácsbokod			nk	3916	A Bajai járás településállománya nem változott a vizsgált időszakban. Az új határok kijelölésével azonban két településtől, Bácsborsód ⁷⁶ és Hercegszántó ⁷⁷ községtől csatoltak el területeket. Ugyanakkor Bácsborsód ⁷⁸ (lásd még az előző, Bácsalmási járás leírását) és Nagybaracska ⁷⁹ falunak volt olyan külterületi része, ami az anyagközséggel földrajzilag nem érintkezett.
2	433	❖	Bácsborsód			nk	2408	
3	443		Baja	msz	jk	thj	19 371	
4	434		Bátmonostor			nk	2385	
5	435		Csátalja			nk	2418	
6	436		Csávoly			nk	2869	
7	437		Dávod			nk	2987	
8	438		Felsőszentiván			nk	2511	
9	439		Gara			nk	3628	
10	440		Hercegszántó			nk	3190	
11	441	❖	Nagybaracska			nk	3807	
12	442		Vaskút			nk	4594	
Jánoshalmi								
1	444		Borota			nk	3244	A Jánoshalmi járást a korábbi Bácsalmási járás északi öt településéből alakították ki. A Jánoshalmi járásban közigazgatási változás nem történt a vizsgált időszakban.
2	445		Jánoshalma		jk	nk	13 437	
3	446		Kisszállás			nk	2030	
4	447		Mélykút			nk	7683	
5	448		Rém			nk	1539	

73 NM EAD KTL St. 151. I. A1. „A község a közelmúltban, mint Felsőcsikéria Szabadka város határához tartozott és 51127/V.a. 1922 B.M. sz. u. [számú] rendelettel alakult újból nagyközséggé.”

74 NM EAD KTL St. 153. I. A1. „A község az 1921[.] évi aug[.] 20-án a szerb megszállás alól történt felszabadulásáig Szabadka szab. kir. [szabad királyi] város határához tartozott. Ettől kezdve 1924[.] decz[.] 16-ig Tompa nagyközség határ részét képezte, attól kezdve önálló nagy község.”

75 NM EAD KTL St. 158. I. A2. „Tompai területe 1921. aug. 20-ig, vagyis a szerb iag [helyesen: iga] alóli felszabadulásig Szabadka sz. kir. [szabad királyi] város fennhatósága alá tartozott. 1921. augusztus 21 – 1922 április 2-ig Ujszabadka [sic!] néven mint törv. hatósági [törvényhatósági] város szerepelt. 1922. április 3-tól kezdve pedig a m. kir. Belügyminiszter Urnak 51127/1922. számú rendelete alapján mint Tompa nagyközség.”

76 NM EAD KTL St. 140. I. B4. „S.H.S. [Szerb–Horvát–Szlovén] Királysághoz csatolt terület 1712 kat. hold. Ideiglenesen ide csatolt terület nincs.”

77 NM EAD KTL St. 147. I. B3–4. „Rasztina pusztá 4000 hold elszakítva teljesen. Ideiglenesen idecsatolva Béregről [...] Frigyes fh. [főherceg] uradalmi birtokából 300 hold.”

78 NM EAD KTL St. 140. I. B3. „Válaspuszta 2910 kat. hold a községtől délkeletre.”

79 NM EAD KTL St. 148. I. B3. „Györgypusztá eredeti neve Gyurity volt. Az anyagközségtől 17 km. távolságra fekszik a község határával nem függ össze. Határos Gara, Regőce, Rasztina pusztá és Dávod község határával. Terjedelme 2600 k. hold. Az S.H.S [Szerb–Horvát–Szlovén] állammal határos.”

A	B	C	Település neve	D	E	F	G	H
PEST-PILIS-SOLT-KISKUN								
vármegye								
Abonyi								
1	449		Abony		jk	nk	16 185	Az Abonyi járásban közigazgatási változás nem történt a vizsgált időszakban. A járás területén egy, Nagykörös rendezett tanácsú városhoz tartozó enklávét helyezkedett el.
2	450		Jászkarajenő			nk	6839	
3	451		Kocsér			nk	4004	
4	452		Tószeg			nk	3859	
5	453		Törtel			nk	4158	
6	454		Újszász			nk	4388	
7	455		Zagyvarékas			nk	5173	
Alsódabasi								
1	456	❖	Alsódabas		jk	nk	2549	Az Alsódabasi járásban közigazgatási változás nem történt a vizsgált időszakban. Alsódabas községnek volt olyan külterületi része (Alsóbabád pusztja), ami az anyaközséggel nem érintkezett. Ezt a külterületi részt körbevette Alsónémedi, Bugyi, Ócsa és Sári község. ⁸⁰
2	457		Alsónémedi			nk	4721	
3	458		Bugyi			nk	3589	
4	459		Felsődabas			nk	1227	
5	460		Gyón			nk	3155	
6	461		Kakucs			nk	2905	
7	462		Ladánybene			nk	2056	
8	463		Lajosmizse			nk	10 676	
9	464		Ócsa			nk	5069	
10	465		Örkény			nk	5665	
11	466		Pusztavacs			nk	1956	
12	467		Sári			nk	3001	
13	468		Tatárszentgyörgy			nk	2516	
14	469		Újhartyán			nk	4774	
Aszódi ⁸¹								
1	470		Boldog			nk	2884	Az Aszódi járás alföldi részében közigazgatási változás nem történt a vizsgált időszakban.
2	471		Galgahévíz			nk	2335	
3	472		Hévízgyörk			nk	2174	
4	473		Tura			nk	5913	
Dunavecsei								
1	474		Apostag			nk	2666	A Dunavecsei járástól elcsatolták az északi három községet. Dömsöd és Dab a Ráckevei járáshoz, Tass község pedig a Kunszentmiklósi járáshoz került. Dunapataj nagyközség anyaközségével földrajzilag nem érintkező külterületi részeit már a vizsgált időszak előtt, 1910-ben átcsatolták Harta községhez, ezzel az utóbbi község közigazgatási területén az enklávét megszünt. ⁸²
2	475		Dunaegyháza			nk	2153	
3	476		Dunapataj			nk	6039	
4	477		Dunavecse		jk	nk	4815	
5	478		Harta			nk	5035	
6	479		Ordas			nk	812	
7	480		Solt			nk	7447	
8	481		Szalkszentmárton			nk	3877	

80 NM EAD KTL St. 1440. I. B3. „Felsődélegyháza és Alsóbabád puszta.”

81 A járás központja Aszód, amely természetföldrajzi szempontból nem tartozik az Alföldhöz.

A	B	C	Település neve	D	E	F	G	H
Gödöllői ⁸³								
1	482		Cinkota			nk	6399	A Gödöllői járás alföldi részén
2	483		Csömör			nk	2872	két jelentősebb közigazgatási
3	484		Dány			nk	3057	változás történt a vizsgált idő-
4	485		Kerepes			nk	2141	szakban. Egyrészt Rákosszent-
5	486		Kistarcsa			nk	2771	mihály nagyközséget átszabták
6	487		Nagytarcsa			nk	1043	az újonnan kialakított Központi
7	488		Rákosszaba			nk	5919	járáshoz. Másrészt Cinkota köz-
8	489		Rákoskeresztúr			nk	6029	ség határából 1923-ban önálló
9	490		Rákosliget			nk	2758	községként létrejött Sasalom, ⁸⁴
10	491		Vácszentlászló			nk	1751	amelyet közigazgatásilag szin-
11	492		Zsámbok			nk	2526	tén a Központi járás hatósága
Gyömrői ⁸⁵								
1	493		Ecser			nk	1539	A Gyömrői járás alföldi részé-
2	494		Tápiószőlő			nk	2202	ben közigazgatási változás nem
Kalocsai								
1	495	*	Bajszentistván			nk	3338	A Kalocsai járás hatósága alá
2	496		Bátya			nk	3664	helyezték a korábbi Kiskőrösi
3	497		Bogviszló			nk	2886	járási déli területéből hat telepü-
4	498	⊙	Drágszélzállás			nk	501	lést (Bajszentistván, Érsekcsa-
5	499		Dunaszentbenedek			nk	1456	nád, Hajós, Nemesnádudvar,
6	500		Dusnok			nk	3172	Sükösd). Továbbá két, újonnan
7	501	*	Érsekcsanak			nk	2101	megalakult község is a járás ha-
8	502		Fajsz			nk	3416	tósága alá került. E két falu
9	503	❖	Foktő			nk	3133	Homokmégy ⁸⁶ község területé-
10	504	❖	Géderlak			nk	1569	ből vált ki: Öregcsertő 1915-

82 NM EAD KTL St. 1480. I. A2. „Az 1910[.] évben a 40531/kig1910 sz. alispáni rendelettel Vejte pusztá, az 1911[.] évben pedig a 31346/kig1911 sz. alispáni rendelettel Pataji bojár pusztát csatoltattott át Dunapataj községtől. Az átszabás folytán Hartai bojár és Pataji bojár puszták Bojár nevet kaptak. (23214kig2164ker1912th szám).”

83 A járás központja Gödöllő, ami természetföldrajzi szempontból nem tartozik az Alföldhöz.

84 NM EAD KTL St. 1484. I. A2. „1923. június 1.-től Ehmann telep az anya-községből kivált s Sasalom név alatt a m. kir[.] Belügyminiszter úr 242991/1922. B.M. sz. [számú] rendelete alapján önálló községgé alakult.”

85 A járás központja Gyömrő, amely természetföldrajzi szempontból nem tartozik az Alföldhöz.

86 NM EAD KTL St. 1520. I. A1–2. „1898. Január [sic!] 1-ével alakult nagyközséggé[.] ezelőtt Kalocsa nagyközséghez tartozott mint pusztá. [...] A község területe 1898[.] Jan[.] 1-ével a 68686/1914 B.M. engedéllyel történt elválásakor és külön nagyközséggé történt alakulásakor 4599 kat. hold. vált le. 1915[.] évi Jan. 1-vel pedig Foktő község határához tartozó Kiskecskemégy[.] Körme és Marháza puszták lettek a 3881/IV. 1915 sz. B. M. rendelettel Homokmégy községhez 2185 kh. [kat. hold] 645 □ öl területtel átszabva. 1922[.] évi Jan. 1-vel Drágszélzállás a B. M. 45818/921 sz. rendeletével

A	B	C	Település neve	D	E	F	G	H
11	505	*	Hajós			nk	4709	
12	506		Homokmégy			nk	2858	
13	514		Kalocsa		jk	rtv	12 332	
14	507		Miske			nk	2732	
15	508	*	Nemesnádudvar			nk	2465	
16	509	⊙	Öregcsertő			nk	1575	
17	510	*	Sükösd			nk	4107	
18	511		Szalmár ⁹²			nk	3225	
19	512	*	Szeremle			nk	1709	
20	513		Uszód			nk	1995	
Kiskőrösi								
1	515		Akaszto			nk	3737	A Kiskőrösi járás hatósága alá
2	516		Bócsa			nk	2833	csatoltak két, korábban a
3	517		Császartöltés			nk	3166	Kunszentmiklósi járáshoz tarto-
4	518	*	Csengőd			nk	2307	zó települést, Csengőd és Páhi
5	519		Kecel			nk	9178	községeket. Továbbá Akaszto
6	520		Kiskőrös		jk	nk	12 241	nagyközség északi területéből
7	521	*	Páhi			nk	2485	1919-ben egy új település önál-
8	522		Prónayfalva			nk	3241	lósodott Soltszentimre néven. ⁹³

önálló községgé alakulván a község területéből ismét 1561 kat. hold és 133 □ öl terület vált ki. 1922[.] Julius 1.jével pedig Kiscsertőszállás 1677 kat. hold területtel a B. M. 46333/922 rendelete alapján Öregcsertő községhez csatoltatott. Jelenlegi területe 12510 kat. hold 512 □ öl.”

87 NM EAD KTL St. 1523. I. A1–2. „Öregcsertő község 1915. január 1.én alakult nagyközséggé Homokmégy községből való kiválás alapján /: 68.686/1914 B. M. sz. :/[.] Kiscsertő szállás a m. kir. belügyminiszter 46.333/V. 1922 B. M. számu [sic!] határozata alapján Homokmégy községtől 1922[.] julius 1.én Öregcsertő községhez csatoltatott.”

88 NM EAD KTL St. 1512. I. A1–2. „Drágszél község eredetileg Kalocsa községhez tartozott mint külső szállás, mely időben neve is Drágszélzállás volt. Egyéb neve ezen kívül [sic!] nem volt. A község ügy keletkezett, hogy az eredetileg Kalocsán lakó birtokosok Drágszélzálláson levő birtokaikon építettek lakóházakat, tanyákat, s lakhelyüket állandóan ide tették át. 1897. évben Homokmégy község kiválásakor Kalocsától szintén elvált megtartva eredeti szállás jellegét 1922. január hó 1-től Drágszél név alatt önálló nagyközség lett (45818/1921 B.M. sz.).”

89 TMAA (1914) 2005. 21. térképpoldal.

90 NM EAD KTL St. 1518. I. B3. „Péterföld p. [puszta] 515 hold területtel, melyet félkilométeres benyúló érseki pusztá választja el a község határától.” Vö. MH 1913. 604. és MH 1926. 118.

91 Vö. NM EAD KTL St. 1517. I. B3. és MH 1913. 585. és MH 1926. 113.

92 Szalmár község közigazgatási területe 1926-ban lényegesen eltért attól, ahogyan azt a TMAA (1914) 2005. 21. térképpoldalon ábrázolták. Az 1913-as és 1926-os helységnévtárakban feltüntetett külterületi részek közül 16 azonos volt. Az 1920-as években Szalmárnak hárommal több pusztája (Benedek, Csorna és Gyarmatszige) volt, mint egy évtizeddel korábban. A falu területe 1913-ban 10 963, 1926-ban 14 811 kat. hold volt (MH 1913. 1144. és MH 1926. 256.). Minderről a vonatkozó közigazgatási tájékoztató lap így vall: „Szalmár községhez 1899. évben 862/kgy. 899. sz. [szám] a Malomérpuszta, 1913[.] évben 20404/B.M.913.IV.a. sz. alatt Csorna és Gyarmatszige-puszták csatlakoztak illetve csatoltattak Szalmár községhez. Szalmár pusztá [Benedek pusztá?] Dunaszentbenedek községtől, a többiek [Csorna és Gyarmatszige] Kalocsa községtől [kerültek a falu hatósága alá].” MN EAD KTL St. 1525. I. A2.

93 NM EAD KTL St. 1536. I. A1–2. „A község az Országos Községi Törzskönyv-Bizottság 3168/el. 1922 számú leirata szerint a múltban a régi u. n. »Soltszékhez« tartozott. A korábbi neve »Pusztaszentimre« volt. [...] Soltszentimre mint önálló pusztá »Pusztaszentimre« néven Akaszto község-

A	B	C	Település neve	D	E	F	G	H
9	523	⊙	Soltszentimre			nk	1351	
10	524		Soltvadkert			nk	8180	
Kiskunfélegyházi								
1	525		Alpár			nk	4065	A Kiskunfélegyházi járásnak két olyan települése van (Ókéske és Újkéske), ami nem érintkezik földrajzilag a járás területével. Két település is önállósodott a vizsgált időszakban: Jakabszállás 1922-ben, és Gátér 1924-ben. Továbbá volt három olyan zárványterület, ami földrajzilag nem érintkezett az anyaközséggel. A Jakabszállás–Kecskemét–Kiskunfélegyháza–Kecskemét (Bugac) által közrezárt terület nyugati része a Fülöpszállási-jakabszállás a Kunszentmiklósi járáshoz tartozó Fülöpszállás külterülete volt. Az előbb körbehatárolt terület keleti része, a Majsai-jakabszállás Kiskunmajsához tartozott. A harmadik terület a Kiskunmajsa által körbeölelt puszta, ami Kiskunfélegyháza külterületi része volt. Továbbá Pálmonostora község hatósága alá helyezték, a még 1913-ban önálló, Pétermonostora községet. ⁹⁴
2	526	⊙	Gátér			nk	996	
3	527	⊙	Jakabszállás			nk	2037	
4	528		Jászszentlászló			nk	2901	
5	535	❖	Kiskunfélegyháza		jk	rtv	36 797	
6	529	❖	Kiskunmajsa			nk	16 954	
7	530		Ókéske			nk	3081	
8	531		Pálmonostora			nk	3373	
9	532		Szank			nk	3822	
10	533		Tiszaújfalú			nk	2037	
11	534		Újkéske			nk	9026	
Központi								
1	544		Budapest	msz	jk	szfv	928 996	A Központi járás alföldi részén két új település, Rákoshegy (1922) ⁹⁵ és Sashalom (1923) ⁹⁶ község önállósodott a vizsgált időszakban.
2	536		Csepel			nk	13 990	
3	537		Dunaharaszti			nk	5921	
4	538		Pestszentlőrinc			nk	11 777	
5	539		Pestújhely			nk	7896	
6	540	⊙	Rákoshegy			nk	1606	
7	541		Rákosszentmihály			nk	9938	
8	542	⊙	Sashalom			nk	6197	
9	543		Soroksár			nk	16 253	

hez tartozott. Önálló nagyközséggé a vármegye közönségének 1918[.] okt. 14-én tartott közgyűlésén 41788kig.1629 kgy. 1918 sz. a[.] alatt] tett előterjesztése folytán a m. kir. belügyminisztériumnak 155.304/1918 számú rendelete értelmében engedélyeztetett és 1919[.] év eleje óta nagyközség lett.”

94 Vö. MH 1913. 1023, 1043. és MH 1926. 223.

95 NM EAD KTL St. 1427. I. A1. „Rákoshegy hözség a M. kir. Belügyministerium 92313/921.V[.]a. sz. a. [szám alatt] kelt rendeletével 1922[.] évi jan. hó 1-vel alakult önálló nagyközséggé, a Rákoskeresztur községhez tartozott u. n. »Kálvária és Nagyhangácsi«[.] »Kishangácsi« és »Zsellér« dülöknől álló területen.”

96 NM EAD KTL St. 1421. I. A1. „1923. jún. 1. hatállyal a 242.991/922 B.M. engedéllyel Czinkota község »Ehmann telep« részéből alakult önálló nagyközséggé az ideiglenes »Sashalom« név alatt.” Vö. NM EAD KTL St. 1484. I. A2.

A	B	C	Település neve	D	E	F	G	H
Kunszentmiklósi								
1	545	❖	Fülöpszállás			nk	6162	A Kunszentmiklósi járás hatósága alá helyezték a vizsgált időszakban a korábban Dunavecsei járáshoz tartozó Tass községet. Továbbá két községnek, Fülöpszállásnak ⁹⁷ és Kunszentmiklósnak ⁹⁸ volt olyan külterületi része, ami az anyaközséggel földrajzilag nem érintkezett. Ugyanakkor Szabadszállás területéből 1924-ben önállósodott Jakabszállás község, ami a Kiskunfélegyházi járás hatósága alá került. ⁹⁹
2	546		Izsák			nk	7216	
3	547		Kerekegyháza			nk	4836	
4	548	❖	Kunszentmiklós		jk	nk	8272	
5	549		Orgovány			nk	3276	
6	550		Peszéradacs			nk	1256	
7	551		Szabadszállás			nk	8014	
8	552	⊙	Tass			nk	3310	
Monori: ¹⁰⁰								
1	553		Alberti			nk	4078	A Monori járás alföldi területén annyi változás történt a vizsgált időszakban, hogy Alberti község területéből kivált Dánszentmiklós nagyközség 1922-ben. ¹⁰¹
2	554		Ceglédbercel			nk	3660	
3	555	⊙	Dánszentmiklós			nk	1958	
4	556		Irsa			nk	7182	
5	557		Nyáregyháza			nk	3730	
6	558		Pilis			nk	6185	
7	559		Üllő			nk	5713	
8	560		Vasad			nk	1659	
9	561		Vecsés			nk	9400	
Nagykátai								
1	562		Farmos			nk	2828	A Nagykátai járás alföldi részén a vizsgált időszakban közigazgatási változás nem történt.
2	563		Kóka			nk	4394	
3	564		Nagykáta		jk	nk	9975	
4	565		Szentlőrinc-káta			nk	1898	
5	566		Szentmártonkáta			nk	3621	
6	567		Tápióbicske			nk	4184	
7	568		Tápiógyörgye			nk	5896	
8	569		Tápióság			nk	2317	
9	570		Tápiószecső			nk	3131	
10	571		Tápiószele			nk	9739	
11	572		Tápiószentmárton			nk	4613	
12	573		Tóalmás			nk	3170	

97 TMAA (1914) 2005. 21. térképpoldal és NM EAD KTL St. 1540, 1541. I. A1–2.

98 NM EAD KTL St. 1543. I. B3. „Pusztai Kunkeregyháza 3381 k. hold területtel. Távolága a községtől 29 km.”

99 NM EAD KTL St. 1546. I. A2. „Szabadszállási Jakabszállás pusztai 1924[.] évi május hó 1-én önálló községgé alakult s a kiskunfélegyházi járáshoz csatoltatott, mintegy 3000 lakossal s 11.000 kat. hold területtel.”

100 A járás központja Monor, amely természetföldrajzi szempontból nem tartozik az Alföldhöz.

101 NM EAD KTL St. 1550. I. A2. „1922[.] évben mint pusztai Alberti községtől különvált és nagyközséggé alakult. 84849/921 V. B.M. sz.”

A	B	C	Település neve	D	E	F	G	H
Pomázi ¹⁰²								
1	574		Kisoroszi			nk	1028	A Pomázi járás alföldi részén a vizsgált időszakban közigazgatási változás nem történt.
2	575		Pócsmegyer			nk	1305	
3	576		Szigetmonostor			nk	1194	
4	577		Tahitótfalu			nk	2312	
Ráckevei								
1	578		Áporka			nk	988	A Ráckevei járás alföldi részén a vizsgált időszakban annyi közigazgatási változás történt, hogy hatósága alá helyzeték a korábban Dunavecsei járás északi részét alkotó Dab és Dömsöd községet.
2	579	*	Dab			nk	937	
3	580	*	Dömsöd			nk	4660	
4	581		Kiskunlacháza			nk	4962	
5	582		Lórév			nk	632	
6	583		Majosháza			nk	780	
7	584		Makád			nk	1473	
8	585		Pereg			nk	2622	
9	586		Ráckeve		jk	nk	6551	
10	587		Szigetbecse			nk	981	
11	588		Szigetcsép			nk	1664	
12	589		Szigetszentmárton			nk	1053	
13	590		Szigetszentmiklós			nk	4407	
14	591		Szigetújfalu			nk	1778	
15	592		Taksony			nk	4079	
16	593		Tököl			nk	4018	
Váci								
1	594		Alag			nk	2265	A Váci járás alföldi részén a vizsgált időszakban két közigazgatási változás történt. Sződ község területéből 1914-ben kivált Felsőgöd, ¹⁰³ majd 1921-ben Alsógöd ¹⁰⁴ község is önállósdott. Fontos megjegyezni, hogy Magyarország 1914-es közigazgatási atlaszában tévesen lokalizálták Felsőgöd községet, valójában az ott ábrázolt Felsőgöd Alsógöd községnek felelt meg. Ugyanakkor Alsógöd községhez tartozott a Göd külterületi rész
2	597	⊙	Alsógöd			kk	966	
3	595		Dunakeszi			nk	4106	
4	596	⊙	Felsőgöd			nk	1647	
5	598		Fót			nk	4217	
6	599		Sződ			nk	3021	
7	601		Vác		jk	rtv	19 395	
8	600		Vácrátót			kk	1186	

102 A járás központja Pomáz, amely természetföldrajzi szempontból nem tartozik az Alföldhöz.

103 NM EAD KTL St. 1615. I. A1–2. „Sződ nagyközséghez tartozó Felsőgöd pusztá 587 kat. hold területtel Dr. Szécsi Kálmán és néhai Dr. Hajcsi György által házhelyekre parcellázott 1908. évben s mint ilyen Felsőgöd néven lakott helyülé vált. Majd a 136925/1914 B.M. számú engedéllyel Sződ nagyközség kötelékéből kivált és Felsőgöd néven kisközséggé alakult, azonban közigazgatásilag továbbra is a szödi jegyzőséghez tartozott. Végül 1921. évi június 11.-én kelt 45817/1921 B.M. számú engedéllyel nagyközséggé alakult.”

104 NM EAD KTL St. 1616. I. A1–2. „A m. kir. Belügyminister úr 63243/1921 B.M. számú 1921. szept. 7.-én kelt engedéllyel Sződ [sic!] község határához tartozó Göd és Kisgöd telepek Alsógöd néven kisközséggé alakultak. Ez új kisközség Pestvármegye törvényhatóságának 43771 kig 2712 kgy 1921 számú véghatározatával a váci járásba kebelezetett be, a közigazgatási teendők ellátása tekintetében pedig ideiglenesen Felsőgöd községhez csatoltatott.”

A	B	C	Település neve	D	E	F	G	H
								is. Alsógödtől északra feküdt Felsőgöd község. ¹⁰⁵
JÁSZ-NAGYKUN-SZOLNOK								
vármegye								
Jászsági alsó								
1	610		Jászsalsószentgyörgy			nk	4884	A Jászsági alsó járásban annyi közigazgatási változás történt, hogy a korábbi járás három déli községét (Besenyszög, Kőtelek, Nagykőrű) az újonnan kialakított Központi járáshoz csatolták.
2	611		Jászapáti		jk	nk	12 313	
3	612		Jászakisér			nk	6750	
4	613		Jászládány			nk	9442	
5	614		Jászszentandrás			nk	5127	
6	615		Tiszasúly			nk	2585	
Jászsági felső								
1	616		Alattyán			nk	2487	A Jászsági felső járásban nem történt közigazgatási változás a vizsgált időszakban.
2	617		Jákóhalma			nk	4484	
3	618		Jánoshida			nk	4227	
4	619		Jászárokszállás			nk	13 616	
5	625		Jászberény		jk	rtv	31 971	
6	620		Jászdózsa			nk	4314	
7	621		Jászfelsőszentgyörgy			nk	2724	
8	622		Jászfényszaru			nk	7311	
9	623		Jásztelek			nk	2826	
10	624		Pusztamonostor			nk	1664	
Központi								
1	626	*	Besenyszög			nk	4672	A Központi járás a korábbi Jászsági alsó járás három déli településéből, Besenyszög, Kőtelek, Nagykőrű községéből, az egykori Tiszai közép járás Szajol községéből, illetve a Tiszai alsó járás három északi falujából, Rákóczi falva, Tiszavárkony és Vezseny községéből állt össze, központja Szolnok rendezett tanácsú város lett.
2	627	*	Kőtelek			nk	3001	
3	628	*	Nagykőrű			nk	3332	
4	629	*	Rákóczi falva			nk	4325	
5	630	*				nk	2005	
6	633		Szolnok	msz	jk	rtv	32 539	
7	631	*	Tiszavárkony			nk	1970	
8	632	*	Vezseny			nk	1548	
Tiszai alsó								
1	634		Cibakháza			nk	5940	A Tiszai alsó járásban közigazgatási változás annyi történt, hogy a Központi járáshoz csatolták Rákóczi falva, Tiszavárkony és Vezseny községet.
2	635		Csépa			nk	3406	
3	636		Kunszentmárton			nk	11 191	
4	637		Mesterszállás			nk	1686	
5	638		Nagyrev			nk	1568	
6	639		Szelevény			nk	2352	
7	640		Tiszaöldvár		jk	nk	9722	
8	641		Tiszainoka			nk	1079	
9	642		Tizsakürt			nk	4367	
10	643		Tiszasas			nk	1682	

A	B	C	Település neve	D	E	F	G	H
11	644		Tiszaug			nk	1005	
Tiszai felső								
1	645		Abádszalók			nk	7336	A Tiszai felső járásnak volt
2	646		Dévaványa			nk	13 349	olyan területe, ami a járással
3	647		Kenderes			nk	5850	földrajzilag nem érintkezett:
4	648		Kunhegyes		jk	nk	10 979	Dévaványa község. Továbbá
5	649		Kunmadaras			nk	7645	Tiszaderzs község Tomaj nevű
6	650	❖	Tiszaderzs			nk	2813	külterülete földrajzilag nem
7	651		Tiszaszentimre			nk	3744	érintkezett az anyaközséggel.
Tiszai közép								
1	652		Fegyvernek			nk	5752	A Tiszai közép járástól Szajol
2	653		Kuncsorba			nk	1286	községet a Központi járáshoz
3	654		Tiszaabő			nk	2066	csatolták a vizsgált időszak-
4	655		Tiszaabura			nk	2524	ban.
5	656		Tiszapüspöki			nk	2261	
6	657		Tiszaróff			nk	4983	
7	658		Törökszentmiklós		jk	nk	26 303	
HEVES								
vármegye								
Egri ¹⁰⁷								
1	663		Aldebrő			nk	1518	Az Egri járás alföldi részén
2	664	❖	Besenyőtelek			nk	3529	közigazgatási változás nem
3	665		Dormánd			nk	1095	történt. Besenyőtelek község-
4	666		Füzesabony			nk	5816	nek volt olyan külterületi ré-
5	667		Kál			nk	4122	sze, Tepélypuszta, ¹⁰⁸ ami az
6	668		Kápolna			nk	1837	anyaközséggel földrajzilag
7	669		Kerecsend			nk	1952	nem érintkezett.
8	670		Kompolt			nk	1628	
9	671		Maklár			nk	2554	
10	672		Mezőtárkány			nk	2833	

106 NM EAD KTL St. 1252. I. A2. „»Cserőköz« nevű Tisza-sziget kataszterileg 1917 óta Ujlőrinczfalva /:Heves m./ községtől átcsatolva. Belügyminiszteri rendelet még nincs.” Továbbá: uo. B3. „Derzstomaj-pusztá /: kataszter szerint: Tomaj:/ 2395 kat. hold.” Tiszaderzs területe 1913-ban 5715, 1926-ban 8522 kat. hold volt (MH 1913. 1230. és MH 1926. 277.).

107 A járás központja Eger, amely természetföldrajzi szempontból nem tartozik az Alföldhöz.

108 MH 1926. 71.

A	B	C	Település neve	D	E	F	G	H
11	673		Tófalú			nk	1152	
Gyöngyösi ¹⁰⁹								
1	674		Adács			nk	3783	A Gyöngyösi járás alföldi részén közigazgatási változás nem történt a vizsgált időszakban.
2	675		Nagyfüged			nk	2632	
3	676		Vámosgyörk			nk	2249	
4	677		Visznek			nk	2324	
Hatvani								
1	678		Csány			nk	4432	A Hatvani járás alföldi részén közigazgatási változás nem történt a vizsgált időszakban.
2	679		Hatvan		jk	nk	14 045	
3	680		Hort			nk	4370	
Hevesi								
1	681		Átány			nk	2812	A Hevesi járás alföldi részén közigazgatási változás nem történt a vizsgált időszakban.
2	682		Boconád			nk	2091	
3	683		Erdőtelek			nk	4549	
4	684		Erk			nk	1704	
5	685		Heves		jk	nk	9985	
6	694		Hevesvezekény			kk	892	
7	686		Kisköre			nk	3351	
8	687		Kömlő			nk	3187	
9	688		Pély			nk	2894	
10	689		Tarnabod			nk	1083	
11	690		Tarnaméra			nk	2210	
12	691		Tarnaörs			nk	2210	
13	695		Tarnaszentmiklós			kk	1695	
14	692		Tarnaszadány			nk	1852	
15	693		Zaránk			nk	1365	
Tiszafüredi								
1	696		Nagyiván			nk	2278	A Tiszafüredi járás alföldi részén annyi közigazgatási változás történt, hogy Tiszaszállás községtől elcsatolták a Cserőközt, amit Tiszaderzs község hatósága (Tiszai felső járás) alá helyezték. ¹¹⁰
2	697		Örvény			nk	655	
3	698		Poroszló			nk	5116	
4	699		Sarud			nk	3191	
5	700		Tiszafüred		jk	nk	9543	
6	701		Tiszaigar			nk	1610	
7	702		Tiszanána			nk	4847	
8	703		Tiszaörs			nk	2414	
9	704		Tiszaszállás			nk	2543	
10	705		Újlőrincfalva			nk	441	

BORSOD, GÖMÖR ÉS KISHONT

közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegyék

Edelényi¹¹¹

1	706		Boldva			kk	1563	Az Edelényi járás alföldi részén, ami egyetlen községet foglalt magába, közigazgatási

109 A járás központja Gyöngyös, amely természetföldrajzi szempontból nem tartozik az Alföldhöz.

110 NM EAD KTL St. 1213. I. A2. „Az úgy nevezett Cserőköz 1394 kat. hold 1156 □ öl Tiszaderzshez való átcsatolás alatt áll B.M. 113.354/922 V.a. adózással 1918. január 1-től már Tiszaderzshez volt csatolva.” Vö. NM EAD KTL St. 1252. I. A2.

111 A járás központja Edelény, amely természetföldrajzi szempontból nem tartozik az Alföldhöz.

A	B	C	Település neve	D	E	F	G	H
								változás nem történt a vizsgált időszakban.
Mezőcsáti								
1	707		Ároktő			nk	2155	A Mezőcsáti járás alföldi részén közigazgatási változás nem történt a vizsgált időszakban. Egyedül Tiszabábolna községnek volt olyan külterületei része, ami az anyaközséggel földrajzilag nem érintkezett, a Mezőkövesdi járásba zárt enklávé. ¹¹²
2	708		Emőd			nk	3152	
3	709		Gelej			nk	1374	
4	723		Hejőbába			kk	892	
5	716		Hejőkeresztúr			kk	631	
6	730		Hejőkürt			kk	440	
7	718		Hejőpapi			kk	1161	
8	719		Hejőszalonta			kk	559	
9	710		Igrici			nk	1172	
10	711		Mezőcsát		jk	nk	5827	
11	712		Mezőnagymihály			nk	2056	
12	720		Nagycséc			kk	755	
13	724		Nemesbikk			kk	1116	
14	721		Poga			kk	521	
15	727		Sajóörös			kk	727	
16	722		Sajószöged			kk	972	
17	717		Szakáld			kk	492	
18	713	❖	Tiszabábolna			nk	975	
19	714		Tiszadorogma			nk	1211	
20	728		Tiszagyulaháza			kk	581	
21	715		Tiszakeszi			nk	2612	
22	725		Tiszaoszlár			kk	459	
23	726		Tiszapalkonya			kk	1645	
24	729		Tiszaszederkény			kk	1416	
25	731		Tiszatarján			kk	1460	
Mezőkövesdi								
1	732		Borsodivánka			nk	947	A Mezőkövesdi járás alföldi részén közigazgatási változás nem történt a vizsgált időszakban. Egyedül Szentistván községnek volt olyan külterületi része, ami az anyaközséggel földrajzilag nem érintkezett. ¹¹³
2	733		Borsodszemere			nk	1954	
3	734		Egerfarmos			nk	1111	
4	735		Egerlövő			nk	1383	
5	736		Keresztespüspöki			nk	1295	
6	737		Mezőkeresztes			nk	4656	
7	738		Mezőkövesd		jk	nk	18 548	
8	739		Mezőnyárád			nk	1185	
9	740		Négyes			nk	769	
10	741	❖	Szentistván			nk	3879	
11	742		Szihalom			nk	2976	
12	743		Tiszavalk			nk	615	

112 Tiszabábolna területe 1913-ban és 1926-ban is 4092 kat. hold volt (MH 1913. 1229. és MH 1926. 277.).

113 Szentistván területe 1913-ban és 1926-ban is 9495 kat. hold volt (MH 1913. 1174. és MH 1926. 262.).

A	B	C	Település neve	D	E	F	G	H
Miskolci ¹¹⁴								
1	744		Alsózsolca			nk	2030	A Miskolci járás alföldi részén közigazgatási változás nem történt a vizsgált időszakban.
2	749		Arnót			kk	1114	
3	751		Belsőbőcs			kk	1228	
4	745		Felsőzsolca			nk	2048	
5	746		Hejőcsaba			nk	4455	
6	761		Kistokaj			kk	721	
7	752		Külsőbőcs			kk	720	
8	753		Ládháza			kk	596	
9	754		Mályi			kk	836	
10	755		Mezőnyék			kk	1024	
11	747		Ónod			nk	2261	
12	763		Sajóbesenyő			kk	533	
13	756		Sajóecseg			kk	649	
14	748		Sajókeresztúr			nk	764	
15	757		Sajólád			kk	1344	
16	750		Sajópálfala			kk	625	
17	758		Sajópetri			kk	1143	
18	759		Sajósenye			kk	242	
19	760		Sajóvamos			kk	1885	
20	762		Szirma			kk	1568	
21	764		Szirmabesenyő			kk	1572	
ABAÚJ-TORNA								
vármegye								
Szikszói								
1	765		Onga			nk	1792	A Szikszói járás alföldi részén, amely két községet foglalt magába, közigazgatási változás nem történt a vizsgált időszakban.
2	766		Szikszó		jk	nk	4861	
ZEMPLÉN								
vármegye								
Bodrogközi								
1	767	☉	Cigánd			nk	3840	A Bodrogközi járás nagy részét a trianoni békeszerződés értelmében elcsatolták. A járás határ menti települései közül háromnak, Cséke, ¹¹⁵ Dámóc ¹¹⁶ és Láca ¹¹⁷ községnek a közigazgatási területe kevesebb lett, ötnek (Kisrosvággy, ¹¹⁸ Nagyrosvággy, ¹¹⁹ Karcsa, ¹²⁰
2	768		Cséke			kk	252	
3	769		Dámóc			kk	728	
4	773		Karcsa			kk	2068	
5	771		Kisrosvággy			kk	550	
6	770		Láca			kk	1368	
7	772		Nagyrosvággy			kk	1122	
8	774		Pácín			kk	1819	
9	777		Révleányvár			kk	839	

114 A járás központja Miskolc, amely természetföldrajzi szempontból nem tartozik az Alföldre.

115 Cséke területe 1913-ban 692, 1926-ban 660 kat. hold volt (MH 1913. 460. és MH 1926. 84.).

116 Dámóc területe 1913-ban 1695, 1926-ban 1641 kat. hold volt (MH 1913. 489. és MH 1926. 91.).

117 Láca területe 1913-ban 3656, 1926-ban 3269 kat. hold volt (MH 1913. 836. és MH 1926. 178.).

118 Kisrosvággy területe nem változott, 1460 kat. hold volt a vizsgált időszakban (MH 1913. 780. és MH 1926. 165.).

A	B	C	Település neve	D	E	F	G	H
10	775		Ricse		jk	kk	2026	
11	776		Semjén			kk	712	
12	778		Zemplénagárd			kk	1703	
Sárospataki								
1	785		Bodroghalász			kk	613	A Sárospataki járás alföldi területéhez két község (Makkoshotyka és Herczegkút) nem tartozott hozzá. Ugyanakkor a korábbi Tokaji járástól négy települést, Bodrogolaszi, Bodrogzsadány, Sára és Vámosújfalú községet a Sárospataki járáshoz csatoltak. Egyedül Sárospatak nagyközségnek volt olyan külterületi része, ami az anyaközséggel földrajzilag nem érintkezett, azonban ez, a Herczegkút–Bodroghalász–Bodrogolaszi–Komlóska által körbeölelt rész már kívül esett az Alföld területén.
2	782	*	Bodrogolaszi			kk	1205	
3	783	*	Bodrogzsadány			kk	585	
4	788		Károlyfalva			kk	479	
5	786		Luka			kk	1329	
6	784	*	Sára			kk	146	
7	779		Sárospatak		jk	nk	10 408	
8	780		Tiszakarád			nk	2870	
9	787		Vajdácska			kk	1423	
10	781	*	Vámosújfalú			nk	627	
11	789		Végárdó			kk	1053	
Sátoraljaújhelyi								
1	790	❖	Alsóberecki			kk	596	A Sátoraljaújhelyi járás nagy részét Csehszlovákiához csatolták, s a járás alföldi része mindösszesen négy települést foglalt magába. Ebből Karos községet a szomszédos Bodrogközi járástól helyezték a Sátoraljaújhelyi járás hatósága alá. Alsóberecki községnek volt olyan külterületi része, ami földrajzilag nem érintkezett az anyaközség területével. Sátoraljaújhely rendezett tanácsú várostól jelentős területet csatoltak el a trianoni békeszerződés értelmében. ¹²⁴
2	791		Felsőberecki			kk	377	
3	792	*	Karos			kk	673	
4	793		Sátoraljaújhely	msz	jk	rtv	21 162	

119 Nagyrozvággy területe nem változott, 4889 kat. hold volt a vizsgált időszakban (MH 1913. 961. és MH 1926. 208.).

120 Karcsa területe nem változott, 7451 kat. hold volt a vizsgált időszakban (MH 1913. 723. és MH 1926. 151.).

121 Pácin területe nem változott, 5913 kat. hold volt a vizsgált időszakban (MH 1913. 1019. és MH 1926. 222.).

122 Semjén területe nem változott, 1400 kat. hold volt a vizsgált időszakban (MH 1913. 1120. és MH 1926. 249.).

123 Zemplénagárd területe 1913-ban 4358, 1926-ban 5487 kat. hold volt (MH 1913. 1327. és MH 1926. 303.).

A	B	C	Település neve	D	E	F	G	H
Szerencsi								
1	811	Alsódobsza				kk	633	A Szerencsi járás alföldi részén közigazgatási változás nem történt a vizsgált időszakban.
2	807	Bekecs				kk	1723	
3	809	Berzék				kk	694	
4	794	Gesztely				nk	1813	
5	804	Girincs				kk	930	
6	795	Hernádkak				kk	868	
7	796	Hernádnémeti				nk	2597	
8	797	Kesznyéten				nk	1424	
9	805	Kiscséc				kk	250	
10	806	Köröm				kk	818	
11	808	Legyesbénye				kk	1571	
12	798	Megyaszó				nk	2968	
13	799	Mezőzombor				nk	1981	
14	810	Sajóhidvég				kk	881	
15	812	Sóstófalva				kk	317	
16	800	Szerencs		jk		nk	5851	
17	801	Taktaharkány				nk	2236	
18	802	Taktaszada				nk	1669	
19	803	Tiszalúc				nk	2785	
20	813	Újcsanáros				kk	1238	
Tokaji								
1	814	Olaszliszka				nk	2744	A Tokaji járás alföldi részén annyi közigazgatási változás történt, hogy négy települést, Bodrogolaszi, Bodrogzsadány, Sára és Vámosújfalú községet a Sárospataki járáshoz csatoltak a vizsgált időszakban.
2	817	Szegi				kk	479	
3	818	Szegilong				kk	407	
4	815	Tarcal				nk	3839	
5	816	Tokaj		jk		nk	5073	

124 Sátoraljaújhely területe 1913-ban 12 438, 1926-ban 9686 kat. hold volt (MH 1913. 1116. és MH 1926. 248.).

*2. Járásoktól közigazgatásilag függetlenül működő városok
(egyik járásnak sem részei)*

A	B	C	I	Település neve	D	E	F	G
1	300		Bé	Békéscsaba			rtv	44 368
1	421		Cs	Hódmezővásárhely			thj	60 922
2	422		Cs	Szeged			thj	119 109
3	420		Cs	Szentes	msz		rtv	32 387
1	269		Ha	Hajduböszörmény			rtv	28 706
2	270		Ha	Hajduhadház			rtv	10 480
3	271		Ha	Hajdunánás			rtv	17 085
1	659		JNSz	Karcag			rtv	22 569
2	660		JNSz	Kisújszállás			rtv	13 766
3	661		JNSz	Mezőtúr			rtv	26 911
4	662		JNSz	Túrkeve			rtv	12 973
1	602		PPSK	Cegléd			rtv	36 929
2	609	❖	PPSK	Kecskemét			thj	73 109
3	603		PPSK	Kiskunhalas			rtv	26 088
4	604		PPSK	Kispest			rtv	51 064
5	605	❖	PPSK	Nagykőrös			rtv	28 701
6	606		PPSK	Pesterzsébet			rtv	40 545
7	607		PPSK	Rákospalota			rtv	36 008
8	608		PPSK	Újpest			rtv	56 489
26	250		SzU	Nyíregyháza	msz		rtv	43 340

II. MELLÉKLET

Az alföldi városok néhány fontosabb adata

A	Város	B	C	D	Lélekszám (1869–1920)						E	F	G	H	I
					1869	1880	1890	1900	1910	1920					
Főváros															
1	Budapest	0*	szfv	jsz	270 685	360 551	491 938	716 476	880 371	928 996	64 881	43 753	1,1	44,3	54,6
Regionális központ															
2	Debrecen	5	thj	msz	46 111	51 122	56 940	72 351	92 729	103 186	3 281	2 648	22,9	32,8	44,3
3	Szeged	7	thj		71 022	73 675	85 569	100 270	118 328	119 109	3 165	2 552	34	26,9	39,1
Megyeközpont															
4	Szolnok	24	rtv	msz	15 847	17 150	20 748	25 042	28 778	32 539	747	967	16,7	29,3	53,9
	Sátoralja- újhely	35	rtv	msz	9 946	11 264	13 017	16 712	19 940	21 162	856	808	10	39,2	50,7
6	Kecskemét	36	thj		41 195	44 122	48 493	56 786	66 834	73 109	1 525	1 233	52,7	19,1	28,2
7	Nyíregyháza	37	rtv	msz	21 896	24 102	27 014	31 875	38 198	43 340	1 198	1 161	36,2	22,7	41,2
8	Gyula	51	rtv	msz	18 495	18 046	19 991	22 023	24 248	24 908	460	748	34,1	29	36,9
9	Baja	60	thj	jsz	18 169	19 241	19 485	20 065	21 032	19 371	864	555	16,9	37,1	46,1
10	Békéscsaba	62	k	jsz	30 022	32 616	34 243	37 108	42 146	44 368	785	702	45,3	22,1	32,6
Középváros															
11	Makó	65	rtv	msz	27 759	30 063	32 663	33 701	34 918	37 141	889	653	57,7	18,2	24,2
12	Vác	68	rtv	jsz	12 894	13 199	14 450	16 563	18 952	19 395	538	631	19,9	40	40,1
13	Szentés	73	rtv	jsz	27 658	28 712	30 791	31 290	31 593	32 387	665	550	52,2	17,8	30,1
14	Jászberény	74	rtv	jsz	20 233	21 507	24 331	26 432	29 675	31 971	461	461	59,4	17,4	23,2
15	Újpest	77	rtv		6 722	11 668	23 521	41 836	55 197	56 489	2 197	1 380	0,5	66,7	32,8
	Kiskunfél- egyháza	80	rtv	jsz	23 844	24 488	29 660	33 242	34 924	36 797	632	508	57,3	17	25,7
17	Kalocsa	85	k	jsz	9 504	9 116	10 770	11 372	11 738	12 332	272	549	28,2	24,8	47,1
	Hódmező- vásárhely	93	thj		49 153	52 424	55 475	60 824	62 445	60 922	1 110	850	61,1	17,3	21,6
19	Cegléd	96	rtv		22 216	24 872	27 549	29 905	33 942	36 929	569	488	47,7	19,9	32,4
20	Orosháza	103	k	jsz	14 554	18 032	19 956	21 369	22 264	24 079	733	325	45,3	26,8	27,9
21	Kisvárd	105	k	jsz	4 703	5 006	6 458	8 249	10 019	11 435	472	338	19,5	35,1	45,4
22	Mezőtúr	106	rtv		20 447	21 213	23 757	25 367	25 835	26 911	314	330	58,9	14,7	26,3
23	Szarvas	107	k	jsz	22 446	22 504	24 393	25 765	25 879	25 224	388	359	62,3	14	23,7
24	Karcag	109	rtv		14 486	15 825	18 197	20 886	22 996	22 569	326	288	66	13,5	20,4
25	Kiskunhalas	110	rtv		13 127	15 039	17 138	19 856	24 381	26 088	344	312	68,4	11,5	20,1
26	Nagykőrös	111	rtv		20 091	22 769	24 584	26 512	28 575	28 701	411	373	66,9	13,6	19,5
	Hajdúbö- szörmény	116	rtv	jsz	19 208	19 035	21 238	25 065	28 159	28 706	385	325	71,2	12,4	16,4

A	Város	B	C	D	Lélekszám (1869–1920)						E	F	G	H	I
					1869	1880	1890	1900	1910	1920					
Kisváros															
28	Hatvan	144	k	jsz	4 018	4 877	6 979	9 698	12 097	14 045	178	185	22,9	31,3	45,8
29	Békés	146	k	jsz	22 574	22 938	25 087	25 473	26 875	28 161	229	304	71,1	12,2	16,7
30	Csongrád Hajdúszo- boszló	150	k	jsz	17 356	17 837	20 802	22 606	25 310	25 888	291	287	66,4	13,2	20,4
31		152	rtv		12 269	13 038	14 728	15 444	16 093	17 722	201	226	70,2	10,7	19,1
32	Mezőkövesd	157	k	jsz	9 196	10 606	12 674	15 215	17 202	18 548	174	168	79,2	10,6	10,2
33	Kisújszállás	159	rtv		10 376	11 083	12 527	13 214	13 538	13 766	196	216	62,1	15,7	22,3
34	Kiskőrös	163	k	jsz	6 510	6 834	7 878	9 263	11 562	12 241	170	149	70,9	11,2	18
35	Berettyó- újfalú	166	k	jsz	5 760	6 122	6 913	7 716	8 579	9 134	225	170	51,9	19,7	28,5
36	Mátészalka	172	k	jsz	3 741	3 791	4 589	5 272	5 935	6 519	157	125	46,7	26,1	27,2
37	Szerencs	174	k	jsz	1 819	2 370	4 339	5 265	6 101	5 851	169	141	27,4	42,3	30,3
38	Tokaj	193	k	jsz	5 012	4 479	4 815	5 104	5 105	5 073	187	142	33,9	28,9	37,2
39	Hajdúnánás	196	rtv		13 198	13 957	14 457	15 877	16 781	17 085	224	195	70	15,9	14,1
40	Sárospatak	197	k	jsz	6 638	5 713	6 682	8 210	9 427	10 408	179	163	53,7	17,2	29
41	Nagykálló	199	k	jsz	5 835	4 837	5 632	7 320	7 988	8 232	150	237	56,3	17,4	26,3
42	Fehér- gyarmat	203	k	jsz	3 353	3 254	3 612	4 210	4 627	4 375	106	97	46,7	25,5	27,9
43	Battonya	209	k	jsz	8 642	9 195	12 018	12 861	13 011	13 737	142	165	74	12,2	13,8
44	Jászapáti	212	k	jsz	9 231	9 752	10 401	10 864	11 402	12 313	168	116	72,3	13,6	14,1
45	Törökszent- miklós	215	k	jsz	13 024	16 046	18 772	21 870	25 086	26 303	244	215	69,4	14,3	16,3
46	Nyírbátor	216	k	jsz	4 723	4 387	5 061	5 939	7 777	9 075	186	346	42	30,5	27,4
47	Kunszent- miklós	221	k		5 614	6 564	6 928	7 771	8 321	8 272	106	118	64,5	13,3	22,2
48	Tiszafüred	227	k	jsz	6 622	6 846	8 024	8 628	9 025	9 543	145	126	57,3	15	27,7
49	Bácsalmás	228	k	jsz	8 193	8 000	8 458	9 285	11 498	11 517	137	125	71,3	11,5	17,3
50	Szeghalom	229	k	jsz	7 255	7 537	8 952	9 309	9 716	9 460	85	109	65,9	12,8	21,3
51	Kunszent- márton	244	k	jsz	9 409	9 693	9 754	10 764	10 410	11 191	143	141	57,9	17	25,2
52	Mezőcsát	251	k	jsz	4 979	4 705	5 215	5 220	5 493	5 827	105	85	64,1	15,5	20,3
53	Heves	253	k	jsz	5 703	6 698	7 271	7 978	9 128	9 985	104	90	68,9	15,1	16
54	Abony	255	k	jsz	10 232	11 186	12 012	13 413	14 729	16 185	202	148	63,3	13,1	23,6
55	Szikszó	263	k	jsz	3 796	3 586	3 893	3 960	4 618	4 861	163	108	41	24,3	34,6
56	Nagykátá	264	k	jsz	5 045	5 093	6 028	7 553	8 910	9 975	88	110	70,9	12,4	16,7
57	Ráckeve	265	k	jsz	5 672	5 463	5 861	6 494	6 881	6 551	86	125	65,3	17,2	17,6
58	Türkeve	288	rtv		10 969	12 042	13 092	13 791	13 097	12 973	119	118	72,4	11,9	15,7
59	Gyoma	303	k	jsz	9 907	10 160	10 867	11 541	10 699	11 942	139	127	65,5	13,3	21,3
60	Tiszalók	309	k	jsz	3 436	3 758	3 954	4 472	5 002	4 977	91	81	65,8	11,3	22,8
61	Kunhegyes	331	k	jsz	7 272	7 461	8 465	9 499	9 823	10 979	112	103	73,0	13,6	13,4

A	Város	B	C	D	Lélekszám (1869–1920)						E	F	G	H	I
					1869	1880	1890	1900	1910	1920					
Járási funkciókkal is rendelkező települések															
	Mindszent		k	jsz	9 814	10 859	9 203	9 660	10 057	10 069	90	86	45,6	11,9	42,5
	Endrőd		k		8 714	9 372	10 898	11 850	13 514	13 850	73	88	63,5	8,8	27,7
	Csenger		k	jsz	2 968	2 866	3 111	3 355	3 522	3 618	89	46	58,4	16,6	25,0
	Alsódabas		k	jsz	1 303	1 737	1 946	2 143	2 365	2 549	25	41	69,2	6,5	24,3
	Püspökla- dány		k		7 839	8 390	9 824	10 878	12 585	13 246	149	114	66,2	10,5	23,3
	Dunavecse		k	jsz	4 433	4 713	4 382	4 378	4 757	4 815	43	93	60,0	18,7	21,3
	Mándok		k	jsz	2 020	2 354	2 534	2 919	3 106	3 367	43	50	61,5	18,8	19,7
	Mezőberény		k		10 915	11 368	12 468	12 867	13 285	13 477	151	142	66,7	15,0	18,2
	Hajdúdorog		k		8 216	8 026	8 720	9 906	10 468	11 235	122	153	72,6	9,3	18,0
	Sarkad		k		7 383	7 601	8 244	8 755	9 587	10 751	106	79	71,2	11,9	16,9
	Derecske		k	jsz	7 334	7 630	8 272	8 760	9 287	9 843	119	95	71,7	12,1	16,3
	Újfehértó		k		7 109	6 998	7 898	9 330	10 567	11 826	182	92	73,4	10,4	16,2
	Kiskun- dorozsma		k	jsz	9 688	10 652	12 325	14 926	17 719	18 504	139	144	59,7	24,4	15,9
	Tiszaöldvár		k	jsz	5 640	6 914	7 752	8 075	8 880	9 722	88	86	70,7	13,5	15,7
	Mező- kovácsháza		k	jsz	3 392	3 662	4 248	4 347	4 429	4 721	63	53	74,3	12,5	13,2

Forrás: MSK Ús. 42. és 48. kötet,¹²⁵ BELUSZKY–GYÖRI 2005: 214–228. (Saját számítás.)

Megjegyzés: A) az alföldi városok hierarchia szerinti sorrendje 1920-ban, a Beluszky–Győri-féle 1910. évi országos hierarchiaszám alapján. B) Beluszky–Győri-féle 1910. évi országos hierarchiaszám. C) A település jogállása (szfv=székesfőváros, thj=törvényhatósági jogú város, rtv=rendezett tanácsú város, k=község). D) A település közigazgatási szerepköre (msz=megyeszékhely, jsz=járasszékhely). E) Kereskedelmi keresők száma. F) Közszolgálati keresők száma. G) Mezőgazdasági keresők aránya. H) Ipari keresők aránya. I) Tercier szektorban dolgozó keresők aránya. B, C, D, E, F, G, H, I oszlop adatai az 1910-es évre vonatkoznak. *) Budapest rangszáma azért 0, mert a Beluszky–Győri-féle városhierarchia kialakításánál nem vették számításba, ezért a rangsor első helyén Zágráb áll.

125 MSK Ús. 48. kötet = *A magyar szent korona országainak 1910. évi népszámlálása*. Második rész. *A népesség foglalkozása és a nagyipari vállalatok községenként*. Budapest 1913. (Magyar Statisztikai Közlemények. Új sorozat, 48.).